

CAPUT I.

De Furto.

DUBIUM I.

Quid sit Furtum, et quale peccatum.

518. *Quid est furtum?* — 519. *An liceat aliquando auferre alienum ob bonum finem.* — 520. *An, ob necessitatem.* — *Qu. 1. An captivi apud Turcas possint alienum surripere ad se liberandum a captivitate.* — *Qu. 2. An pauper extreme indigens possit accipere antequam petat.* — *Qu. 3. An possit accipere rem magni valoris.* — *Qu. 4. An fur teneatur restituere, si consumpserit rem ablatam in extrema necessitate.* — *Qu. 5. An surripens in extrema necessitate, teneatur ad restitutionem, si fiat dives. Et hic quaeritur, an dives satisfaciat suae obligationi, si det mutuo rem pauperi.* — *Qu. 6. An dives, non subveniens, teneatur postea ad restitutionem.* — 521. *Quando liceat creditori facere compensationem.* — 522. *An famuli possint sibi compensare salarium pro suis operibus.* (Sequitur idem n. 523 et 524). — 525. *An christiani possint auferre res Turcarum.*

Furtum
et rapina.

518. - « Resp. Est occulta et injusta
« rei alienae ablatio, invito rationabiliter
« domino. — Quod si res sit sacra, dicitur
« sacrilegium, de quo supra. Si aperte,
« cum vi fiat, est rapina, a furto specie
« distincta. — Licet autem furtum, caete-
« ris paribus, quam rapina, levius sit, et ex
« genere suo minimum inter ea quae circa
« proximum committuntur; est tamen mor-
« tale, si quantitas sit notabilis. Ita com-
« muniter omnes. Vide Bonacina¹ ».

« Unde resolves:

Auferre
alienum ob
bonum do-
mini, non
est furtum.

519. - « 1°. Qui alienum accipit per jo-
« cum, vel ob bonum aut commodum il-
« lius a quo accipit, non furatur. — V. gr.,
« si uxor auferat marito pecunias, ne ludis
« aut comessionibus prodigat; aut vi-
« num, ne inebrietur; aut librum haereti-
« cum, ne legat; aut famulus det eleemo-
« synam non nimis magnam valde indi-
« genti, in qua dominus rationabiliter non
« sit invitus, a quo tamen, ob verecundiam
« vel aliam causam, non audeat petere.
« Vide Lessium² ».

Neque in
extrema ne-
cessitate.

520. - « 2°. Qui pro se vel alio, in ex-
« trema necessitate constituto, alienum ac-

« cipit quantum necessarium est, nec fu-
« ratur, nec tenetur restituere postea sic
« absumptum, siquidem re et spe indigens
« fuit.

« Idem docent Lessius³, Malderus, Dia-
« na, etc., de necessitate gravi. — Verum
« id probabilius alii negant, cum Lay-
« mann⁴ ex S. Thoma⁵, Silvestro⁶), An-
« gelo⁷). Vide Diana⁸, card. Lugo⁹ ».
[Adverte hic prop. 36 damnatam ab In-
nocentio XI: *Permissum est furari, non
solum in extrema necessitate, sed etiam
in gravi*].

Secus in
gravi ne-
cessitate.

Certum est eum qui est *in extrema ne-
cessitate* constitutus, posse alienum surri-
pere, quantum sufficit ad se a tali neces-
sitate liberandum. Ita communiter DD.
cum D. Thoma⁸. — Ratio S. Doctoris,
quia in tali casu omnia sunt communia.
Jus enim gentium, quo divisio facta fuit
bonorum, non potest derogare juri natu-
rali; quod cuique competit sibi providendi,
dum extrema necessitate laborat.

Extreme
indigens po-
test alie-
num surri-
pere quan-
tum sufficit.

Idem dicitur, quando necessitas est
proxima extremae aut illi aequalens. In
tali enim necessitate, quae vocatur alias

Item, in
gravissima
necessitate.

¹ Disp. 2, de Restitut. in part., qu. 8, punct. 1. —
² Lib. 2, cap. 12, dub. 1, num. 4. — ³ Loc. cit., dub. 12,
num. 71. — ⁴ Malder., in 2^{ae} 2^{ae}, qu. 32, artic. 6, dub. 6. —

Diana, part. 2, tr. 17, resol. 29. — ⁵ Lib. 3, tr. 3, part. 1,
cap. 1, num. 8. — ⁶ 2^{ae} 2^{ae}, qu. 66, art. 7. — ⁷ Loc. cit. —
⁸ De Just. et Jure, disp. 16, n. 153 et seqq. — ⁹ Loc. cit.

520. - ^a) Silvester male citatur a Busen-
baum; nam, v. *Furtum*, n. 10, qu. 5, scribit:
« Quamvis non sit in necessitate extrema, ex-

cusari tamen potest a toto furtive surripiente,
quando scilicet ille sic abundat et iste sic ne-
cessitatur, quod de praecepto sibi subvenire

gravissima seu *quasi-extrema*, potest etiam quis sibi providere per media ordinaria, non autem exquisita et extraordinaria. Ita communiter Lugo¹, Lessius^{b)}, Sporer²; Salmant.³ cum Navarro^{c)}, Soto, Cajetano^{d)}, Prado, etc.; Viva⁴ cum Silvestro^{e)}, Azor^{e)}; Croix⁵ cum Cardenas, Haunold et Tamburinio, qui vocat sententiam certam.

Quae censetur gravissima necessitas.

Talis autem *gravissima* necessitas putatur: 1°. Quando quis est in probabili periculo incurrendi mortem; ut Roncaglia⁶, Holzmann⁷; ac Vasquez, Valentia, Navarrus, Moya, Dicastillus, etc., apud Croix⁸. — 2°. Aut vero in periculo amittendi membrum aliquod principale, aut aliquem sensum, puta oculum. Palaus^{f)}, Dicastillus et Tamburinus, apud Croix⁹. — 3°. Item, quando quis est in proximo periculo incidendi in perpetuam captivitatem, sive poenam triremium, vel gravissimum aut perpetuum morbum, vel infamiam.

Lugo¹⁰, Sporer¹¹, Roncaglia¹², Elbel¹³. Non enim opus est, ut dicunt Lugo⁸⁾ et Elbel, ex D. Thoma et aliis, quod huiusmodi mala actu inferantur; sed sufficit quod proxime et moraliter certo imminuant; immo, ait Holzmann¹⁴, quod de eis adsit periculum certo probabile.

Sed dubitatur: *an puerum eadem necessitate laborare pater, qui ob inopiam est in periculo prostituendi filiam?* — Afferat Bonacina^{h)}; et consentit Mazzotta¹⁵ cum Cajetanoⁱ⁾, Suarez^{j)}, etc. — Sed probabilius contradicunt Salmant.^{k)}; quia nulla necessitas potest cogere aliquem ad peccandum, cum possit alia via, saltem mendicando, suae necessitati subvenire.

Sed quid, *si aliquem virum honoratum valde puderet mendicare vel laborare: an possit ex alienis sibi providere?* — Negant^{l)} Salmant.¹⁶ cum Soto^{m)} et Prado, dicentes, hanc potius iudicari necessitate.

¹ De Just. et Jure, disp. 16, n. 154. — ² Tr. 5, cap. 5, n. 103. — ³ Tr. 13, de Restitut., cap. 5, num. 38. — Sotus, de Just., lib. 5, qu. 3, art. 4, concl. 3. — Prado, cap. 22, qu. 4, n. 8 et seqq. — ⁴ In propos. 36 Innoc. XI, n. 14. — ⁵ Lib. 3, part. 1, n. 957. — Cardenas, Cris. 2, dissert. 23, n. 17; et Cris. 1, disp. 80, num. 5. — Haunold, de Just. et Jure, tr. 2, n. 347. — Tambur., Decal., lib. 8, tr. 2, cap. 6, § 1. — ⁶ Tr. 6, qu. 3, cap. 2, qu. 3; cr. tr. 13, qu. 5, cap. un., qu. 2, resp. 1. — ⁷ De Virtut. theol., n. 172. — Vasq., Opusc. de Eleemosyna, cap. 1, dub. 3, num. 8. — Valent.,

in 2^{ae} 2^{ae}, disp. 3, qu. 9, punct. 4, § 1, v. *Secundum est.* — Navar., Man., cap. 24, num. 5, v. f. — Moya, tr. 6, disp. 6, qu. 4, num. 1. — Dicast., lib. 2, tr. 2, de Restitut., disp. 9, dub. 9, num. 211. — ⁸ Lib. 2, num. 195. — Dicast., loc. cit., n. 211. — Tambur., Decal., lib. 5, cap. 1, § 1, num. 13. — ⁹ Lib. 2, n. 195. — ¹⁰ Disp. 16, n. 154. — ¹¹ Tr. 5, cap. 5, n. 85. — ¹² Loc. cit., qu. 3. — ¹³ De Restitut., n. 271. — Elbel, loc. cit. — D. Thom., 2^{ae} 2^{ae}, qu. 66, art. 7, corp. — ¹⁴ Loc. cit., n. 172. — ¹⁵ Tr. 4, disp. 1, qu. 8, cap. 1, § 4, v. *Talis est.* — ¹⁶ Tr. 13, cap. 5, n. 39. — Prado, cap. 22, qu. 4, n. 12.

tenetur». — Et Angelus pariter, v. *Furtum* n. 37, concedit licitum esse furari quandoque in magna necessitate.

^{b)} Lessius, *lib. 2, cap. 12, n. 71*, concedit posse aliquem in gravi necessitate furari, quod his verbis explicat: «Per gravem intelligo non quovis modo gravem, sed valde gravem, etsi non extremam».

^{c)} Navarrus, *Man., cap. 17, n. 5*, excusare a furto ait extremam necessitatem, vel adeo gravem, «quae iudicio boni viri ad id sufficiat».

^{d)} Cajetanus, *in 2am 2ae, qu. 66, art. 7*, de sola extrema necessitate loquitur; sed Prado ejus mentem ita explicat, (quod notant Salmant.) ut sub extrema necessitate comprehendatur necessitas gravis in suo supremo gradu.

^{e)} Silvester, v. *Furtum, n. 10, qu. 5*; Azor, *part. 2, lib. 12, cap. 8, qu. 7*, hic citantur a Viva pro opinione, quae negat teneri postea ad restitutionem, eum qui in extrema necessitate aliena bona surripuerit.

^{f)} Palaus, *tr. 6, disp. 2, punct. 2, n. 1*, loquitur tantum de periculo «mutilationis membri».

^{g)} Lugo, *loc. cit.*, hanc rationem non adducit.

^{h)} Bonacina, *de Restitut., disp. 2, qu. 8, punct. 3, n. 6*, non loquitur de puellae patre; sed quaerit in generali, utrum in extremo periculo amittendi honorem aut pudicitiam, licitum sit aliena bona surripere; et negat licitum esse, nisi fiat cum animo restituendi, casu quo amissio honoris aliter vitari nequeat.

ⁱ⁾ Cajetanus hoc non habet, et minus accurate a Mazzotta citatur, qui, cum plura simul exponat, auctores postea indiscriminatim allegat.

^{j)} Suarez, *de Carit., disp. 7, sect. 1, n. 4*, non aliud habet quam: «Possumus distinguere hanc extremam necessitatem etiam in aliis bonis, ut fama et honore».

^{k)} Salmant., *tr. 13, cap. 5, n. 39*, loquuntur de ipsa puella, quae ob inopiam versatur in periculo pudicitiam prostituendi.

^{l)} Salmanticenses et Prado tractant de solo casu quo mendicare quem puderet. Itemque Lessius, Palaus, Dicastillus et Croix, in opposita sententia.

^{m)} Sotus, *de Just., lib. 5, qu. 3, art. 4*, v. *Quid autem*, non habet hunc casum, quid-

Probabilius affirmatur, si pudor est magis.

Periculum prostituendi filiam non est gravissima necessitas.

Juxta alios nec pudor mendicandi aut laborandi.

Divites, juxta alios, non tenentur redimere captivos apud Turcas.

Juxta alios, tenentur.

tem gravem, quam extremam; cum bona temporalia tantum ordinentur ad vitam, non ad honorem servandum. — Affirmant vero Viva¹, Roncaglia², Mazzotta³; ac Lessius, Palaus et Dicastillus, apud Croix⁴; item Bañez⁵⁾ et Serra⁶⁾, apud Salmant.⁷ Hocque probabilius mihi videtur, si pudor mendicandi esset tantus, ut potius ille mortem subire vellet, quam mendicare.

Sed hic plures Quaestiones occurrunt. Quaeritur 1°. An dicantur esse etiam in tali necessitate gravissima *ii qui sunt captivi apud Turcas*, ita ut liceat ipsis alienum surripere ad se redimendum?

Quaestio haec pendet ab alia: *An divites teneantur redimere tales captivos?*

Negant Hurtadus⁸ et Sporer⁷. Quia dicunt hos non esse in extrema necessitate, cum libertas non requiratur ad vitam; et alias requireretur magna summa ad ipsos redimendos, et facile pretium redemptionis augetur. — Excipiunt tantum, nisi quis captivus esset interiturus ex tristitia vel aliis aerumnis. Item addit Sporer, quod si captivus petat eleemosynam, tenetur dives saltem aliquid dare pro ejus redemptione. E converso dicunt Filliucci⁹, et Azor⁹ cum Cajetano^{o)} et Majore^{o)}, quod divites tenentur ad redimendum vicinum, quem sciunt captivum esse.

Caeterum, si absolute ajunt doctores (ut supra), et ipse Sporer fatetur, quod quisque possit alienum surripere ad se liberandum a perpetua captivitate, vel etiam ab ejus periculo; cur non tenebitur dives ad eum liberandum aliquo saltem mediocri subsidio? Et cur non pote-

¹ In propos. 36 Innoc. XI, num. 3. — ² Tr. 13, qu. 5, cap. un., qu. 2, resp. 1. — ³ Tr. 4, disp. 1, qu. 8, cap. 1, § 4, v. *Talis est.* — Less., lib. 2, cap. 12, n. 66. — Palaus, tr. 6, disp. 2, punct. 9, num. 2. — Dicast., de Restitut., disp. 9, num. 249. — ⁴ Lib. 3, part. 1, n. 952. — ⁵ Tr. 13, cap. 5, num. 39. — ⁶ Is est Petrus Hurtadus, in 2^{ae} 2^{ae}, disp. 159, sect. 3, § 21. — ⁷ Tr. 3 (in 4 Praec.), cap. 6,

rit ille alienum auferre, si nullam aliunde probabilem spem habeat suae redemptionis? — Sed generaliter loquendo, hic admittere libet iudicium perdocti Patris Concina, qui, disserens de dubio, an divites teneantur huiusmodi captivos redimere¹⁰, sic ait: *Captivitas ex se grave malum est, ad quod tollendum plus minusve divites adstringuntur, pro majori aut minori divitiarum abundantia. Si captivitati junctum sit aliquod grave periculum amittendae fidei aut vitae; si captivus utilis sit reipublicae: tum gravior est divitum obligatio, quando haec omnia illis perspecta sunt. Si captivorum redemptio maximam divitiarum summam exigeret, non aude-rem cuique diviti onus imponere similes captivos in libertatem redigendi. Hoc quippe onere divitibus injecto, possent infideles extremis malis captivos torquere, christianorumque opes brevi expilare. Spectandae ergo sunt circumstantiae omnes; et juxta istarum diversitatem, divites plus minusve obligantur.*

Attamen in hoc Dubio, quod mihi ingentem confusionem ingessit, et in quo doctores tam obscure loquuntur, ipse nihil decidere audeo. Sufficit utriusque partis momenta proposuisse. Sapientiores decernant.

Quaeritur 2°. *An pauper in extrema necessitate possit occulte alienum surripere, antequam petat?*

Coninckius¹¹ censet, pauperem peccare mortaliter, si surripiat non petendo; quia non dicitur extreme indigere, qui petendo sibi subvenire potest. — Lessius¹² vero, Laymann¹³ et Pater Concina¹⁴ dicunt eum

n. 59. — Sporer, loc. cit. — ⁸ Tr. 28, cap. 3, num. 76. — ⁹ Part. 2, lib. 12, cap. 8, qu. 5. — Sporer, tr. 5, cap. 5, n. 85 et 103. — ¹⁰ In Decal., lib. 1, dissert. 6, cap. 9, num. 7. — ¹¹ De Carit., disp. 27, dub. 10, num. 158. — ¹² Lib. 2, cap. 12, num. 66. — ¹³ Lib. 3, tract. 3, part. 1, cap. 1, num. 7, post. med. — ¹⁴ In Decal., lib. 1, dissert. 6, cap. 9, num. 11.

quid dicant Salmanticenses; sed dumtaxat casum quo puella versetur in periculo prostituendi pudicitiam ob victus inopiam, de quo tractant etiam ibidem Salmant.; et Sotus negat necessitatem istam censi extremam.

ⁿ⁾ Bañez, *in 2am 2ae, qu. 66, art. 7*, loquitur tantum de eo quem valde puderet mendicare, et ei quidem concedit aliena surripere «animo restituendi, si tamen aliter non potest sibi

succurrere, qui casus rarissimus est». Cfr etiam Bañez, *in qu. 62, art. 6, dub. ult.* — Serra, *in 2am 2ae, qu. 66, art. 7, i. f.*, responsum Bañezii adducit, neque illud reprobat.

^{o)} Cajetanus, *in 2am 2ae, qu. 71, art. 1, ad 2 dub.*; Major, *in 4, dist. 15, qu. 7, v. Contra hanc conclusionem*, non loquuntur de eo qui inter Turcas est captivus; sed tractant de alio casu, de quo ibidem Azor disputat.

S. Doctor dubius haeret.

Clam surripere in extrema necessitate, juxta alios, lethale. Juxta alios, veniale.

teneri ad petendum; sed non peccare nisi venialiter, si non petat. Quia dominus tunc non est invitus quoad substantiam, cum pauper jus habeat ad illa bona; sed tantum quoad modum, ordinem invertendo, quod non est amplius quam veniale.

Sed melius distinguendum cum Lugo¹, qui dicit: — Si res illa peculiaris non est absolute necessaria ad inopiam pauperis sublevandam, pauper peccabit mortaliter clam illam surripiendo. Nam alias omnes mendici possent impune accipere aliena non petita, eo quod perirent, nisi eis ab alio subveniatur: quod falsum est. — Si vero pauper peculiari illa re extreme indiget, ita ut dominus teneatur omnino eam dare, quia ipso non dante, pauper periret; tunc iste, ut ait Lugo, occulte accipiendo non peccat mortaliter. Nec venialiter, immo dico, cum ille habeat eo casu absolutum jus ad rem illam accipiendam, juxta D. Thomam².

Quaeritur 3^a. *An pauper extreme indigens possit accipere rem magni valoris, si illa sit absolute necessaria ad suam vitam servandam?*

Prima sententia negat. Hanc tenent Croix³, Concina⁴; et probabilem vocat Sporer⁵. (Croix autem citat Lugo⁶: sed non bene; quia Lugo loquitur tantum de obligatione divitis, dicens ipsum non teneri extraordinariam summam expendere

ad pauperem sublevandum; in quo dispar currit ratio, ut infra videbimus). — Ratio autem hujus sententiae est: quia caritas, ex qua solum tenetur dives ad eleemosynam, ut supra diximus, non obligat cum tanto dispendio. Et quamvis in extrema necessitate pauper habeat jus ad bona aliena, non tamen habet jus ad bona extraordinaria, sed tantum ad ea quae ordinarie sufficiunt ad vitam sustentandam.

Secunda tamen sententia verior affirmat. Eamque tenet Sporer⁷; consentitque Lugo⁸, dummodo dives per talem ablationem non constituatur in aequali necessitate; et Croix⁹ putat practice probabilem. — Ratio, quia revera in extrema necessitate, cum omnia fiant communia, pauper jus habet ad accipiendum omne id quod est necessarium ad suam vitam servandam, quia (sicuti docet D. Thomas⁹) per talem necessitatem efficitur suum, id quod accipit aliquis. Nec distinguit S. Doctor inter rem parvi vel magni momenti.

Non autem obstat communis doctrina, quam tradunt Lugo¹⁰, Laymann¹¹, Sporer¹², Roncaglia¹³, Diana¹⁴ cum communi, et consentit Pater Concina¹⁵, nempe, quod dives non tenetur permagnam summam erogare ad proximum liberandum a morte, maxime si ipse deberet e suo statu decidere; eo quod caritas non obligat cum tanto incommodo. Unde ajunt Lugo¹⁶, et Palaus, Coninck ac Tamburi-

n. 150. — ¹¹ Lib. 2, tr. 3, cap. 6, n. 4, v. Dixi. — ¹² Loc. cit., num. 51. — ¹³ Tr. 6, qu. 3, cap. 2, qu. 3, resp. 3. — ¹⁴ Part. 5, tr. 8, resol. 7. — ¹⁵ Loc. cit., n. 6. — Palaus, tr. 6, disp. 2, punct. 2, n. 7. — Coninck, de Carit., disp. 27, dub. 8, n. 143. — Tambur., Decal., lib. 5, cap. 1, § 1, n. 11.

¹ De Just. et Jure, disp. 16, n. 140. — ² 2^a 2^{ae}, qu. 66, art. 7. — ³ Lib. 3, part. 1, n. 953. — ⁴ Decal., lib. 1, diss. 6, cap. 9, n. 6. — ⁵ Tr. 3, cap. 6, num. 54, v. f. — ⁶ De Just. et Jure, disp. 16, num. 147. — ⁷ Loc. cit., num. 54. — ⁸ Loc. cit., n. 953. — ⁹ 2^a 2^{ae}, qu. 66, art. 7, ad 2. — ¹⁰ Loc. cit.,

p) Lugo, n. 146, ita loquitur: « An qui accipit rem alienam, quaecumque illa sit, in extrema necessitate, excusetur semper a furto? Respondetur duplicem conditionem desiderari. Prima est, quod res illa vere sit ipsi necessaria... Secunda est, quod non sit domino necessaria ». Sed ista sic generatim dicta, ipse n. 159, his verbis explicat: « In extrema necessitate puto posse contingere, quod aliquis extreme indigens possit invito domino sibi accipere id quod dominus ex caritate dare non tenebatur: quando scilicet id sit ex mediis non exquisitis et extraordinariis, sed ordinariis et communibus, quibus necessitas illa communiter vitari solet; ipse enim indigens utitur jure sibi a natura dato, ut suae necessitati per talia media occurrat, et tamen domi-

nus fortasse non tenebatur dare, quia id erat cum magno suo dispendio respectivo; licet enim non esset ipse etiam in extrema necessitate, poterat tamen dispendium illud magnum excusare ipsum a subventionem proximi ».

q) Lugo, loc. cit., n. 151, ita docet non quidem absolute, sed proportionaliter et respective, juxta regulam quam ipse tradit: nempe in periculo vitae proximi non teneris illi cum dicta summa subvenire, quando respectu illius jactura tua aequalem proportionem servat, et consequenter non minus debet te ob obligatione excusare, cum sit eadem proportio jacturae ad jacturam; et caritas universaliter obliget vel non obliget cum tali proportione damni proprii ad damnum alienum.

nus apud Croix¹, neminem obligari pro vita alterius expendere ter vel quater mille aureos, etiamsi non excideret a suo statu: nisi (excipiunt Sporer² et Croix³, cum Tamburino⁴) pauper esset persona conjunctissima, puta pater vel filius. — Nam respondetur quod, licet haec sententia et ratio sit vera respectu divitis, diversa tamen currit ratio respectu pauperis. Recte enim discurrit Lugo⁵: et dicit quod, sicut ab initio ante divisionem bonorum omnia erant communia, unde quisque poterat ex eis accipere quantum erat ei necessarium, sed nullus quidem tenebatur ipsi ex justitia bona dare; sic etiam in casu extremae necessitatis, cum omnia tunc fiant communia, potest utique pauper accipere bona divitis, sed non tenetur dives ex justitia dare.

Quapropter casu quo pauper est in extrema necessitate alicujus rei magni valoris, juste potest eam accipere; quia jus habet ad illam arripiendam. Non ideo tamen dives tenetur dare; cum ipse tantum ex caritate obligetur, quae non obstringit cum tanto incommodo. — Quod autem dicit Sporer⁶, scilicet, quod eo casu dives, etiam impediendo quominus pauper rem accipiat, non peccaret contra justitiam, mihi non videtur probabile: quia pauper habet jus ad rem accipiendam, et consequenter, ne alter ab ea accipienda [ipsum] impediatur.

Quaeritur 4^a. *An fur, consumens rem ablatam in extrema necessitate, teneatur semper ad restitutionem?*

Prima sententia negat: quam tenent Palaus⁷ cum Coninck et Petro Navarra, Diana⁸; et aequae probabilem vocat Sporer⁹, satisque probabilem putant Lessius¹⁰ et Tamburinus¹¹. Ratio, quia, cum in extrema necessitate omnia fiant communia, fur, sicut habet jus accipiendi bona aliena,

¹ Lib. 2, n. 201. — ² Tr. 3, cap. 6, n. 51. — ³ Loc. cit., n. 201. — ⁴ Decal., lib. 5, cap. 1, § 1, n. 11. — ⁵ Disp. 16, n. 143. — ⁶ Tr. 3, cap. 6, n. 54, v. f. — ⁷ Tr. 6, disp. 2, punct. 10, n. 3. — Coninck, de Carit., disp. 27, dub. 10, n. 166. — Petr. Navar., de Restit., lib. 4, cap. 4, n. 24 et 25. — ⁸ Part. 10, tr. 14, resol. 34. — ⁹ Tr. 5, cap. 5, num. 102. — ¹⁰ Lib. 2, cap. 16, n. 7. — ¹¹ Decal., lib. 8, tr. 2, cap. 6, § 2, n. 3. — ¹² Loc. cit., n. 6. — ¹³ V. Restitutio V, n. 2. — ¹⁴ V. Restit-

sic habet consumendi, non secus ac de novo surripienti. — Secunda vero sententia gravissima et communior affirmat; et hanc tenent Lessius¹², Silvester¹³, Armilla¹⁴, Azor¹⁵ et Pater Concina¹⁶. Ratio: tum quia obligatio jam contracta ex injusta acceptione, non exstinguitur ex superveniente necessitate; tum quia necessitas furis non tribuit ei dominium rei alienae; sed tantum dat jus utendi, et obligationem suspendit restitutionis.

His tamen non obstantibus, non puto improbabilem primam sententiam: quia pauper in tali necessitate, ut docet D. Thomas¹⁶, surripienti alienum, suum efficit. Obligatio autem restitutionis eo casu non solum suspenditur, sed etiam vere exstinguitur consumptione rei; quia dominus teneretur consentire consumptioni, adhuc si res apud ipsum inveniretur. — Hoc tamen limitandum dico: 1°. Si ille sit pauper, non tantum re, sed etiam spe; ut dicemus in Quaest. sequenti. 2°. Si pauper absolute indigeat re illa peculiari, nec aliter possit sibi subvenire; ut dixi in Quaest. praecedenti.

Quaeritur 5^a. *An surripiciens rem alterius in extrema necessitate, hac cessante, teneatur illam restituere?*

Haec Quaestio ab illa alia pendet: *Utrum dives satisfaciat suae obligationi, si pauperi extreme indigenti rem, qua ille eget, mutuet aut donet sub pacto restitutionis, si deveniat ad meliorem fortunam?* — Adest triplex sententia.

Prima affirmat. Et hanc tenent Tolemus¹⁷, Navarrus¹⁸; item Lessius, Vasquez, Covarruvias, Adrianus, apud Croix¹⁹. Et probabilem putat Lugo²⁰, casu quo res data sit magni momenti. — Ratio, quia caritas, ex qua procedit hoc eleemosynae praeceptum, obligat tantum ad subveniendum proximo indigenti. Ergo sufficit ut

tutio, n. 27. — ¹⁵ In Decal., lib. 9, cap. 5, n. 9. — ¹⁶ 2^a 2^{ae}, qu. 66, art. 7, ad 2. — ¹⁷ Lib. 3, cap. 37, vel lib. 5, cap. 24, n. 7. — ¹⁸ Man., cap. 17, num. 61. — Less., lib. 2, cap. 16, num. 11. — Vasq., Opusc. de Eleemosyna, cap. 1, dub. 6, num. 51 et seqq. — Covar., in cap. Peccatum, part. 2, § 1, n. 4. — Adrian., Quodlib., qu. 1, art. 2, lit. G, v. Ex quo concludo. — ¹⁹ Lib. 2, num. 207. — ²⁰ Disp. 16, num. 167 et 168.

Respondetur obiectanti.

Verius potest.

Obijcitur.

Fur consumens rem in extrema necessitate est liber a restitutione.

Juxta alios, tenetur ad restitutionem.

Prima sententia non est improbabilis.

Quo sensu intellegendum.

Mutuans extreme indigentem satisfacit juxta alios.

r) Azor, part. 2, lib. 12, cap. 8, qu. 7; et part. 3, lib. 4, cap. 39, v. Altera difficultas,

hanc profecto sententiam tenet; sed de debitorum in generali.

aliquo modo ei subveniatur, quo ille a sua necessitate eximatur, quin res absolute donetur.

Secunda sententia negat ^{s)}; eamque tenent Azor ¹, Sotus ², Sanchez ³, cum communi, ut asserit ^{t)}; item Suarez, Bonacina, Palaus, Bañez, etc., apud Salmant. ⁴. — Ratio: tum quia dives ex praecepto naturali tenetur eleemosynam dare extreme indigenti: obligatio autem dandi eleemosynam involvit obligationem donandi; cum vero datur res ad mutuum, non fit donatio, sed una obligatio mutatur in aliam. Tum quia in extrema necessitate omnia sunt communia; unde dives tenetur ex justitia rem tradere pauperi, cum ille juste possit eam surripere, etiam invito domino, et suam facere: ut docet S. Thomas ⁵.

Tertia sententia longe communior et verior, quam tenent Palaus ⁶, Pater Holzmänn ⁷, Sporer ⁸, Croix ⁹ cum Valentia, qui vocat certam, et Bañez, qui primam sententiam putat falsissimam; ac Salmant. ¹⁰ cum Reginaldo, Medina, Trullench, Villalobos, Diana, et omnibus aliis auctoribus citatis pro secunda sententia, distinguit. — Et docet, quod si pauper tempore necessitatis est absolute pauper, tunc dives tenetur omnino gratis ei succurrere; quia tunc absolute obligatur ad praestandam eleemosynam. Secus, si alter habeat aliunde bona, aut spem moralem sive probabilem habendi; tunc enim sufficit rem ipsi mutuare: quia tunc ille non est absolute pauper, nec posset rem alterius absolute arripere et suam facere. — Et hanc

sententiam expresse tenet D. Thomas ¹¹, ubi, supponens quod pauper non sit carens bonis propriis, ut in *resp. ad 1*, sic inde *ad 2* docet: *Unusquisque tenetur ad liberandum proximum a morte secundum suam conditionem et modum: et hoc quidem convenienter implevit ille qui pecuniam mutuavit: non autem tenebatur eam donare, in casu quo ille poterat per mutuum liberari.*

Sic igitur pariter dicendum in Quaestione primo loco proposita de surripiente bona aliena in extrema necessitate. Nihil tenetur ipse restituere, si tempore necessitatis erat absolute pauper; ut dicunt Lugo ¹² et Salmant. ¹³ (contra Laymann ¹⁴) ac alios apud Salmant. ¹⁴). Ratio: quia, ut docet D. Thomas ¹⁵, qui est absolute pauper potest licite ex rebus alienis sibi subvenire, et efficit suum id quod accipit. — Recte autem excipiunt Salmant. ¹⁶, si res accepta, cessante necessitate, existat in propria specie; tunc enim dicunt quod tenetur eam restituere. Ratio: quia, cum illius rei solus usus erat ei necessarius ad suam necessitatem sublevandam, non poterat illius dominium sibi adjudicare. — Pauper autem, qui aliunde bona habuit vel spem habendi, ut supra diximus, bene tenetur restituere rem acceptam et consumptam in necessitate; quia quando rem accepit, non fuit absolute pauper.

Quaeritur ⁶. *An dives, non subveniens pauperi tempore quo ille erat in extrema necessitate, teneatur postea ad restitutionem?*

Prima sententia affirmat. Et hanc tenent Cardenas ¹⁷ cum Hurtado ^{v)}, Lay-

mann ^{v)}; item Prado ^{v)} et Aragon ^{v)}, apud Salmant. ¹; eamque putat probabiliorum Pater Concina ^{v)}. — Ratio, quia pauper in extrema necessitate habet verum jus ad bona divitis; et ideo si dives illa non tradat, peccat contra justitiam et tenetur restituere. Alias si non peccaret contra justitiam, sed tantum contra caritatem, posset ipse sine injustitia etiam impedire pauperem, ne in tali necessitate suum arripere; nec teneretur ad restitutionem damnorum obvenientium filiis pauperis, qui ex illa impeditioe mortem subiret: quod nemo dicit. — Hinc inferunt, quod si dives sive impedit sive negligit dare eleemosynam in eo casu, tenetur, adhuc sublata necessitate, resarcire omnia damna pauperi illata.

Non subveniens extreme indigenti tenetur ad restitutionem iuxta alios.

Extreme indigens, absolute pauper, liber est a restitutione.

nisi res accepta supervenit in propria specie.

Non absolute pauper tenetur ad restitutionem.

Probabilis non tenetur.

mann ^{v)}; item Prado ^{v)} et Aragon ^{v)}, apud Salmant. ¹; eamque putat probabiliorum Pater Concina ^{v)}. — Ratio, quia pauper in extrema necessitate habet verum jus ad bona divitis; et ideo si dives illa non tradat, peccat contra justitiam et tenetur restituere. Alias si non peccaret contra justitiam, sed tantum contra caritatem, posset ipse sine injustitia etiam impedire pauperem, ne in tali necessitate suum arripere; nec teneretur ad restitutionem damnorum obvenientium filiis pauperis, qui ex illa impeditioe mortem subiret: quod nemo dicit. — Hinc inferunt, quod si dives sive impedit sive negligit dare eleemosynam in eo casu, tenetur, adhuc sublata necessitate, resarcire omnia damna pauperi illata.

Secunda vero sententia probabilior, quam tenent Lessius ^{v)}, Lugo ², Holzmänn ^{v)} (cum communi, ut asserit); et Salmant. ³ cum Suarez, Coninck ^{v)}, Bañez ^{v)}, Sanchez, Vasquez, negat teneri divitem ad restitutionem damnorum, si negligit dare eleemosynam. — Ratio, quia talis obligatio est ex praecepto caritatis, quae ad restitutionem non obligat. Et quamvis pauper in extrema necessitate habeat jus ad bona divitis apprehendenda, cum illa eo casu fiant communia, non acquirit tamen eorum dominium. Tunc enim non quoad dominium, sed tantum quoad usum, bona aliena communia evadunt.

Sed dices: Si dives non obligatur ad subveniendum pauperi ex justitia, quomodo poterit pauper juste rem ejus surripere ipso invito vel nesciente? — Re-

¹ Tr. 13, cap. 5, n. 33. — ² Disp. 16, n. 144, v. *Ad secundum*. — ³ Loc. cit., num. 34. — *Suar.*, de Carit., disp. 7, sect. 6, n. 2. — *Sanct.*, Consil., lib. 1, cap. 5, dub. 5, n. 61. —

justitia extreme indigenti, proindeque (§ 31) teneri divitem ad restituenda damna, quae ejus omissionem sunt secuta.

^{v)} Laymann, *lib. 3, tr. 3, part. 1, cap. 1, n. 7, i. f.*, negat quidem ad restitutionem teneri, praeterlapso necessitatis tempore (si nempe nullum indigenti damnum subsequutum sit): « Si tamen propterea... quod dives pauperi extreme indigenti necessaria negavit, pauper mortuus est; secundum rigorem justitiae... ad compensationem damni obligatur; quippe cujus causa injusta extitit ».

^{v)} Prado, *cap. 22, qu. 4, n. 5*; Aragon, *in 2am 2ae, qu. 32, art. 5, dub., concl. 2, et*

S. ALPHONSUS, Opera moralia. — Tom. II.

spondeo cum Lugo, eodem modo, ut diximus in *Quaest. 3*. Ante divisionem bonorum, omnia erant communia, et quisque poterat ex eis accipere sibi necessarium; sed nullus tenebatur ipsi ex justitia dare. Idem dicendum in casu extremae necessitatis: cum omnia tunc fiant communia, potest pauper accipere bona divitis; sed dives non tenetur dare ex justitia. Cum autem pauper habeat jus ad accipiendum, peccat procul dubio dives contra justitiam, si illum impedit ab accipiendo; et tenetur ad omnia damna, filiis aliisque haeredibus necessariis ex tali impeditioe obvenientia. Si vero non impedit, sed tantum negligit dare, ad nihil postea tenetur. Unde concluditur quod pauper potest juste bona divitis accipere, sed dives non tenetur ex justitia dare.

Ultimo hic notandum, quod in sola gravi necessitate prohibetur surripere rem alienam: ex prop. damnata 36, mox supra relata. — Excipit Viva ⁴, quando pauper, ad levandam suam non levem miseriam, quamvis non extremam, aliquid leve surriperet, probabiliter judicando, dominum opulentum ex pietate non esse invitum, saltem quoad substantiam. Recte tamen advertit, hujus epikejae usum non debere esse facilem nec in materia gravi, quia divites in hoc, etiam quoad substantiam, sunt rationabiliter inviti.

521. — « 3°. Nec item furatur, qui accipit in compensationem justam, si aliter sibi debitum accipere nequeat; v. gr. « si famulus justum stipendium non possit aliter obtinere, vel inique inductus

Vasq., Opusc. de Eleemos., cap. 1, dub. 5, n. 38 et seqq. — *Lugo*, disp. 16, n. 143 et 144. — ⁴ In propos. 36 Innoc. XI, num. 10.

qu. 66, art. 7, rationem tantum hujus opinionis afferunt, dicentes divitem teneri ex justitia subvenire extreme indigenti; et idipsum Concina, in *Decal., lib. 1, diss. 6, cap. 9, n. 16*, vocat probabilius. Aragon tamen negat ad restitutionem teneri praeterlapso tempore necessitatis. — Pariterque Lessius, *lib. 2, cap. 12, n. 75*; Holzmänn, *de Virtutib. theol., n. 132, v. Dices 2°*; Coninck, *de Carit., disp. 27, dub. 7, n. 104*; Bañez, *in 2am 2ae, qu. 66, art. 7, v. Circa tertiam concl.*, pro opposita opinione allegati, rationem dumtaxat habent in qua nititur; negant scilicet aliquem teneri ex justitia ad subveniendum extreme indigenti.

In gravi necessitate surripere alienum, illicitum.

Exceptio non facile ad usum deducenda.

Justa compensatio non est furtum.

Juxta alios, non satisfacit.

Verius distinguitur.

Si pauper est absolute pauper, mutans non satisfacit.

Si non est absolute pauper, satisfacit.

¹ Part. 2, lib. 12, cap. 9, qu. 1 et 2. — ² De Just. et Jure, lib. 4, qu. 7, art. 1, ad 4. — ³ Consil., lib. 1, cap. 5, dub. 5, num. 46 et seqq. — *Suar.*, de Carit., disp. 7, sect. 5, num. 3 et seqq. — *Bonac.*, de 1° Praec., disp. 3, qu. 4, punct. 6, num. 15. — *Palaus*, tr. 6, disp. 2, punct. 4, n. 5. — *Bañez*, in 2^{am} 2^{ae}, qu. 32, art. 6, dub. 3. — ⁴ Tr. 21, de Praec. decal., cap. 7, n. 8. — ⁵ 2^{ae} 2^{ae}, qu. 66, art. 7. — ⁶ Tr. 6, disp. 2, punct. 4, n. 5. — ⁷ De Virtutib. theol., n. 182. — ⁸ Tr. 5, cap. 5, n. 97. — ⁹ Lib. 2, n. 207. — *Valent.*, in 2^{am} 2^{ae}, disp. 3,

^{v)} Legendum est: Cum Laymann et alii. Laymann enim, *lib. 3, tr. 3, part. 1, cap. 1, n. 7*, sicut Salmanticenses et ipse S. Alphonsus, scribit: « Qui rem ablatam, vel apud se depositam, commodatam, etc., urgente extrema necessitate absumpsit, nihil restituere debet, postquam ad meliorem fortunam pervenit ».

^{v)} Petrus Hurtadus, *in 2am 2ae, disp. 159, sect. 3, § 36*, probabiliorum existimat opinionem quae dicit (§ 23) opitulationem deberi ex

^{s)} Auctores pro hac sententia citati revera tenent tertiam sententiam, uti infra notat ipse S. Alphonsus. — Suarez tamen *n. 5*, dicit subveniendum esse extreme indigenti per absolutam donationem, casu quo illi subvenitur per res usu consumptibiles. Idemque tenet Sanchez, *n. 56*.

^{t)} Sanchez hoc modo loquitur: « Et sic communis usus loquendi nomine eleemosynae donationem gratuitam intelligit ».

« sit ad serviendum iniquo pretio. — Vide « Laymann ¹ et Toletum ² ».

Nota quoad *compensationem*. 1°. Quod compensatio potest fieri etiam in alia specie, si non potest fieri in eadem. — Croix ³.

Nota 2°. Quod compensatio regulariter peti debet per iudicium. — Sed hoc omittere, est tantum veniale peccatum; ex Salmant. ⁴ cum Lugo ^{a)}, etc., Viva ⁵, ac Croix ⁶, Tamburino et aliis. Immo nullum, si alias timeantur inimicitiae, amissio expensarum et similia, ut recte docet Laymann ^{b)}.

Nota 3°. Quod, licet ad compensationem requiratur certitudo crediti, ex communissima apud Croix ⁷; quamplures tamen et graves auctores apud Salmant. ^{c)}, admittunt posse fieri compensationem cum credito tantum probabili in tribus casibus: scilicet, quando compensatur fama cum pecunia; infamia, cum infamia data; et legatum relictum in testamento non solemni ^{d)}. — Sed vide quae de his diximus de *Conscientia*, lib. I, n. 35.

522. — Nota hic propos. 37 Innocentii XI, quae dicebat: *Famuli et famulae domesticae possunt occulte heris suis surri-*

pere, ad compensandam operam suam, quam majorem judicant salario quod recipiunt.

Salmanticenses ⁸ cum aliis, loquentes de hac prop. damnata, dicunt 1°. Quod si famulus sine necessitate libere conveniat cum domino de stipendio inferiori, postea nihil poterit sibi compensare. — Secus, si ex necessitate, ad levandam nimirum suam miseriam, conveniat de salario notabiliter minori justo. Ratio, quia decreta pontificia non intelligunt obligare famulum contra justitiam. Ita Salmant. ⁹, et Viva ¹⁰ cum Lessio ^{a)}, Suarez, Molina, etc.; contra Croix ¹¹, qui ait nihil penitus posse famulum surripere post pactum, quia jam cessit juri suo. Sed respondetur quod famulus, cum cogitur ad sic conveniendum a sua paupertate, tunc non cedit juri suo sponte, sed coacte; et ideo ipsius paupertas nequit excusare herum, ut non solvat ei saltem infimum stipendium.

Quando autem famulus, coactus a necessitate, convenit pro parvo pretio, poterit sibi compensare usque ad pretium infimum; ut ait Viva ¹² cum Lessio ^{b)}, Suarez ^{b)}, Molina et Dicastillo, et aliis (ut ait

¹ Lib. 3, tr. 3, part. 1, cap. 1, num. 10. — ² Lib. 5, cap. 15, a. n. 3. — ³ Lib. 3, part. 1, n. 967. — ⁴ Tr. 13, cap. 1, n. 313. — ⁵ In propos. 37 Innoc. XI, n. 1. — ⁶ Loc. cit., n. 965. — *Tambur.*, Decal., lib. 8, tr. 2, cap. 5, § 1, n. 3. — ⁷ Loc. cit., num. 962. — ⁸ Tr. 24, de 4° Praec., num. 136. —

⁹ Tr. 13, cap. 1, n. 317. — ¹⁰ Loc. cit., n. 12. — *Suar.*, in 3 P., de Sacrif. Miss., disp. 86, sect. 4, num. 4. — *Molina*, tr. 2, disp. 506, n. 4 et seqq. et n. 11. — ¹¹ Loc. cit., n. 975. — ¹² In propos. 37 Innoc. XI, n. 12. — *Molina*, tr. 2, disp. 506, num. 4. — *Dicast.*, de Restitut., disp. 9, dub. 7, n. 144.

521. — ^{a)} Lugo, *disp. 16, n. 91*, distinctione utitur, et negat grave esse peccatum, si rem tuam accipias, quae ad tuum dominium adhuc pertineat, vel si rem tuam in aequivalenti seu in iis quae functionem recipiunt, accipias: ut pecuniam pro pecunia, oleum pro oleo, etc. Secus vero, si res sit alius generis; quia tunc cogeres alterum ad novum onus.

^{b)} Laymann, *lib. 3, tr. 3, part. 1, cap. 1, n. 9*, requirit dumtaxat ut non possit « alio convenientiori modo... debitum facile consequi ». Quae quidem Croix, *n. 965*, his verbis explicat: « Tum... non potes facile obtinere, si deberes per litem vel publicam potestatem cogere cum magnis expensis vel jactura amicitiae et gratiae tibi multum utilis ».

^{c)} Salmant., *tr. 13, cap. 1, n. 319 et seqq.*, affirmant licitam esse compensationem in omnibus casibus, « quando datur major probabilitas ex parte creditoris, quod tale debitum sibi debetur ». Sed « cum solum datur opinio aequae probabilitatis pro utraque parte debitoris scilicet et creditoris », licitam esse dumtaxat in tribus relatis casibus. Notant prae-

terea in his casibus agi de probabilitate juris, nempe supposita probabilitate opinionis quod diffamato debeatur pecunia, quod liceat infamantem diffamare, quod valeat testamentum minus solemne; non autem de probabilitate facti ipsius debiti.

^{d)} S. Doctor, in *Hom. apost., tr. 10, n. 21*, tres condiciones requirit ad licitam compensationem: « 1°. Ut non fiat cum damno debitoris; 2°. Ut creditum sit certum et liquidum; 3°. Ut satisfactio alio modo obtineri non possit; quare creditor debet prius in iudicio postulare: quamquam si hoc negligitur, non erit peccatum grave: immo nec leve, si via iudicialia sumptus, odia aut alia damna subeunda essent ».

522. — ^{a)} Lessius, *lib. 2, cap. 12, n. 63*, ita quidem tenet, sed addit: « Hoc tamen intellige, si tali servitio [dominus] egebat, vel si magnum ex eo capiat emolumentum; quod si non egebat, sed solum ad preces alterius, nullo magno suo commodo admisit, merito potest minus offerre ac dare: *merces enim ultroneae*, ut dici solet, *vilescunt* ».

^{b)} Lessius, *lib. 2, cap. 12, n. 63*; Suarez,

Famulus libere consentiens stipendio inferiori nequit sibi compensare.

Secus, si ex necessitate.

Exceptiones.

Augens sponte operam, nihil potest surripere.

Secus, si augeat ex voluntate domini.

Compensatio ex proprio iudicio, juxta alios illicita.

communissime. — Hoc tamen currit, nisi dominus alios famulos pro eodem parvo pretio jam juste invenisset; vel nisi ipse famulus de se oblatus fuisset, et dominus ex pietate sive indigentia ipso uteretur. Viva ¹, et Salmant. ² cum Molina ^{c)}, Soto ^{d)}, Navarro ^{d)}, Villalobos ^{e)}.

523. — Dicunt 2°. Salmant., quod si famulus ex electione propria augeat operas debitas, nihil potest surripere; quia tunc censetur operam suam condonare ad conciliandam sibi domini gratiam. Secus autem, si ex voluntate domini expressa vel tacita; quia tunc servanda est regula illa, nempe quod quivis operarius dignus est mercede sua. — Ita Salmant. ³ cum Molina, Soto ^{a)}, Villalobos ^{a)}, Navarro, Diana ^{b)}, Fagundez ^{c)}, Bassaeo ^{c)}; et ita etiam Corella ^{a)} cum Filguera, Torrecilla, Lastra ^{a)} et Hozes ^{a)}. Consentitque huic Croix ⁴.

524. — An autem famulus, si evidenter sibi constet de injustitia sui stipendii, possit tunc ex proprio iudicio facere sibi hujusmodi compensationem?

Negant Croix ⁵, Cardenas ⁶ et Viva ⁷. Et dicunt quod famulus sive quicumque alius mercenarius non debet sibi compen-

¹ In prop. 37 Innoc. XI, n. 12. — ² Tr. 24, n. 136. — ³ Loc. cit.; et tr. 13, cap. 1, n. 316. — *Molina*, loc. cit., n. 6. — *Navar.*, Man., cap. 17, num. 111. — *Filguera*, Lucerna... in propos. 37 Innoc. XI, v. *Imo hoc etiam*. — *Torrecilla*,

in 3 P., de Sacrif. Miss., disp. 86, sect. 4, n. 4, innuunt tantum servum posse eo casu sibi compensare usque ad infimum pretium, in quantum dicunt dominum teneri usque ad aequivalentiam, vel famulum posse damnum sibi compensare ».

^{c)} Molina, *tr. 2, disp. 506, n. 4*, ita quidem docet, et subdit: « Hanc tamen limitationem intelligerem, modo opera hujus non comperiret sibi ita utilia, ut propter lucrum quod ex illis perciperet, dignum illum stipendio deprehenderet; tunc enim juxta perceptam utilitatem, tribuere inde illi tenetur usque ad justum stipendium pro servitio ».

^{d)} Sotus, *de Just. et Jure, lib. 5, qu. 3, art. 3*; Navarrus, *Man., cap. 17, n. 113*, id non habent; nec satis distincte a Salmant. citantur, qui cum plura simul ponant, auctores deinde acervatim allegant.

^{e)} Villalobos, *part. 2, tr. 25, diff. 13, n. 6*, id docet, quando ex dominorum paucitate minuitur pretium.

523. — ^{a)} Sotus, *loc. cit.*; Villalobos, *loc. cit.*; Corella, *tr. 10, a. n. 138*; Lastra, *in*

sare, nisi ex iudicio communissimo peritorum, aut viri valde docti et in re morali versati; ideoque, inquirunt, ad hoc non sufficere iudicium confessarii mediocriter docti. — Attamen Salmant. ⁸ dicunt famulum posse etiam ex proprio iudicio sibi compensare suam operam, si ipse certe iudicet majus stipendium mereri. Quod sane videtur satis probabile mihi et aliis doctis recentioribus: si hic famulus vel quicumque alius mercenarius sit vir prudens, timoratus et vere aptus ad recte iudicandum, ac certus sit de justitia compensationis, remoto omni hallucinationis periculo. Sed haec rarissime evenient. Nec obstat supradicta propositio 37 damnata; quae merito proscripta fuit, quia nimis generaliter loquebatur.

525. — Quaeritur hic obiter: *utrum christiani possint licite surripere res Turcarum?*

Resp. Si christiani sint in locis Turcarum captivi, certum est posse eos surripere a dominis quantum sufficit ut redimantur et ad patriam redeant, in compensationem injustae servitutis, et damnorum quae ratione servitutis patiuntur. — Ita habetur ex decreto Congr. SS. Officii, die

Consult. mor., trat. 5, cons. 21, num. 47. — ⁴ Lib. 3, part. 1, num. 976. — ⁵ Loc. cit., num. 974. — ⁶ Dissert. 23, cap. 2, num. 59. — ⁷ Loc. cit., num. 1. — ⁸ Tract. 24, num. 137.

prop. 37 Innoc. XI, n. 148, male citantur a Salmanticensibus; casum enim de quo hic disputatur non habent.

^{b)} Diana, *part. 3, tr. 6, resol. 16*, oppositam sententiam affert, cui, ut asserit, aliqui contradicunt; quamnam vero ipse amplectatur non explicat.

^{c)} Fagundez, *Decal., lib. 4, cap. 15, n. 33*; Bassaeus, v. *Famulus*, n. 3, primam dumtaxat partem hujus distinctionis habent, negantes scilicet famulum posse sibi compensare, si sponte justo stipendio renuntiaverit.

^{d)} Hozes, *in propos. 37 Innoc. XI, n. 11 et seqq.*, huic sententiae aperte favet, dicens opinionem esse multorum, quod possit sibi compensare famulus, qui circa aliud officium occupatur, ad quod vi conductionis non obligatur; et adducit Fagundez, id affirmantem de eo qui servitium istud non praestitit gratis et liberaliter, sed animo mercedis; cui doctrinae favet Hozes, eo magis quod ipse, n. 13, explicat ejusmodi compensationem fieri debere, non quidem proprio iudicio, sed consilio docti hominis aut prudentis confessarii.

Probabiliter licita, sed in casu rarissimo.

Captivi apud Turcas possunt surripere necessaria ad liberationem.

23 Aug. 1630, apud Peyrinum ^{a)}, ubi sic fuit declaratum: *Qui captivi injuste detinentur ab infidelibus, possunt a dominis particularibus accipere sine injuria... quantum sufficit ad congruam compensationem; etiam pro sufficientia redemptionis, ab illis vel aliis qui sunt partes rei publicae, sive Judaei sive Turcae.*

Dubium fit: *an quilibet christianus possit surripere bona Turcarum?*

Negant Azor ^{b)} et Filiuccius ^{b)}. — Sed affirmant probabiliter Molina ¹ cum Cajetano ^{c)}; item Victorelli, Naldus, Duval-

Probabiliter quis christianus potest Turcas spoliare.

lius, Rebellus ^{d)}, Valascus ^{d)}, Covarruvias ^{d)} et alii, apud Diana ², qui probabile putat. Ratio, quia sic recte praesumi potest ei concedi a principibus christianis, qui jus habent spoliandi Turcas omnibus bonis ac locis ab ipsis usurpatis. Consentit etiam Felix Potestas ³; modo (recte limitat) non adesset inter Turcas ^{e)} tempus treguae vel salviconductus; vel nisi aliquis Turca degat in locis christianorum, sive liber sive servus, maxime si adsit ut publicus negotiator sub fide regia.

Exceptiones.

DUBIUM II.

Quae sit quantitas notabilis ad mortale peccatum.

526. *Quae sit quantitas gravis respectu ad diversa genera personarum vel ad diversas circumstantias.* — 527. *Id clarius elucidatur.* — 528. *Conclusio et probabilior sententia.* — *Quid de furto rerum expositarum, nempe fructuum et lignorum.* — 530. *Quae quantitas sit gravis in furtis minutis.* — 531. *Quid, si sit animus restituendi brevi tempore, vel partem complementem materiam gravem.* — 532. *An sit mortale furari parum reliquiae sacrae.*

526. - « Varias ea de re sunt sententiae. — Navarrus nimis scrupulose statuit medium regalem; alii nimis laxe 100 aureos; moderatius Toletus, Medina, Lessius, etc., duos regales, etsi minus sufficiat, si notabiliter noceat.

« Resp. Ea non mathematicae, sed moraliter metienda est, non tantum ex valore rei ablatae, sed etiam ex circumstantiis personae cui auferitur: si nimi-

rum ei grave damnum inferatur, aut saltem caritas christiana graviter laedatur: quomodo respectu valde divitis, immo etiam regis, unus vel alter aureus notabile quid videtur; respectu vero mediocriter divitum, quatuor circiter regales sive medius imperialis; respectu mechanicorum, duo; respectu pauperis, unus. — Ita nunc plerique, cum Bonacina.

Ex circumstantiis personae.

¹ Tr. 2, disp. 37, n. 1. — *Victorelli*, Not. ad Em. Sa, v. *Servus*, n. 1. — *Naldus*, Sum., v. *Servus*, n. 1. — *Duval*, in 2^{am} 2^{ae}, de Fide, qu. 7, art. 10, concl. 4. — ² Part. 5, tr. 13, resol. 98. — ³ Tom. 1, num. 2651 et seqq. — *Navar*, Man.

cap. 17, n. 4. — *Toletus*, lib. 5, cap. 16, n. 1. — *Barthol. Medina*, in 1^{am} 2^{ae}, qu. 88, art. 4, ad 3. — *Less.*, lib. 2, cap. 12, n. 31. — *Bonac.*, disp. 2, de Restit. in part., qu. 8, punct. 1, n. 7.

525. - ^{a)} Laurentius de Peyrinis, *tom. 1, Additam., cap. 4, num. 43*, dicit hanc esse resolutionem Consultorum in Congregatione S. Officii, 13 aug. 1630.

^{b)} Azor, *part. 1, lib. 8, cap. 24, qu. 13*; Filiuccius, *tr. 22, cap. 4, n. 123*, loquuntur de christiano captivo apud Turcas; et Azor adducit sententiam quae negat licitum ei esse surripere ea quae ad fugam ipsi sunt necessaria, et addit: « Aliis tamen videtur probabilius fas esse ». Filiuccius autem licitum esse asserit « secundum probabilem opinionem ».

^{c)} Cajetanus fere in omnibus consentit, ut dicit Molina; scribit enim, in 2^{am} 2^{ae}, qu. 66, art. 8, licitum esse christiano servum eripere

a Turcis injuste detentum; res vero ipsius Turcae surripere illicitum videri, « nisi forte tanta esset commoditas oblata, ut omnia inconvenientia cessarent, et deficiente spe iudicis, liceret jus sibi facere contra hujusmodi, qui hostes sunt christianorum ».

^{d)} Rebellus, *part. 1, lib. 1, qu. 12, n. 9*; Alvarus Valascus, *tom. 1, consult. 30, n. 8*; Covarruvias, in *cap. Peccatum, part. 2, § 11, n. 6*, non aliud habent quam rationem in qua fundatur haec sententia: bellum scilicet ex parte Turcarum esse injustum, ex quo injuste terras christianorum occupaverint. Et pro hac ratione tantum a Diana allegantur.

^{e)} Inter Turcas nempe et christianos.

« Unde resolves:

« 1°. Grave peccatum est auferre rem « parvam domino valde proficuum; v. gr. « sartori acum, quam unicam habet, nec « habere aliam potest, qua se alat. — « Lessius ¹.

« 2°. Grave item est (etsi non in specie « furti), si fur sciat, ex jactura rei parvae « domino secuturam valde magnam mo- « lestiam; v. gr., quia valde ad eam affi- « ciebatur, nec similis recuperari potest: « nisi tamen res sit nullius prorsus mo- « menti. — Vide Bonacina ² ».

527. - Quoad hoc punctum, tam ad praxim scitu necessarium, nempe, *quae- nam sit materia gravis in furto*, operae pretium est plura hic elucidare.

Quidquid aliqui dicant, commune est apud DD., et non videtur posse negari, quod ad determinandam hujus materiae gravitatem non possit absolute pro omnibus eadem quantitas assignari; sed ipsa dimetienda sit respective ad circumstantias personae, rei, loci et temporis. Cum enim furti gravitas consistat in quantitate damni quod proximo infertur, facile nocuum quod respectu unius leve erit, respectu alterius erit grave. Ideo enim S. Thomas ³ dixit: *In amissione unius gallinae, plus [pauper] gravatur, quam unus mulum dives gravaretur in mille marcis*. Ideo etiam ait Laymann ⁴ cum Navarro, Busenbaum et communi, quod auferre acum sartori, poterit aliquando esse grave furtum, si ille ea carens nequiret sibi de victu providere.

Caeterum, ad justam dimensionem faciendam hujus gravitatis, recte dicunt Salmant. ⁵, magnopere conferre judicia

¹ Lib. 2, cap. 12, n. 33. — ² Loc. cit., n. 8. — ³ Opusc. de Erudit. princip., lib. 7, cap. 8. — ⁴ Lib. 3, tr. 3, part. 1, cap. 1, num. 3, v. *Tria*. — *Navar.*, Man., cap. 17, num. 2, v. *Secundo*; et num. 4, v. *Tertio*. — ⁵ Tract. 13, cap. 5, n. 15. — ⁶ Lib. 2, cap. 12, ex n. 31. — ⁷ De Just. et Jure, disp. 16, n. 27 et 28. — ⁸ Loc. cit., num. 3. — ⁹ Disp. 2, de Restit. in part., qu. 8, punct. 1, num. 7. — ¹⁰ Tr. 31, cap. 10, a n. 239. — ¹¹ Loc. cit., n. 15 et seqq. — ¹² Tr. de Injust. et Restit., cap. 9, § 5, qu. 4. — ¹³ Decal., lib. 9, cap. 3. — ¹⁴ Tr. 5, cap. 5, n. 29 et seqq. — ¹⁵ De Praec.

527. - ^{a)} Laymann, *loc. cit.*, n. 3, dicit « duos regales sive julios, id est quatuor vel quinque nostrates pazios ».

^{b)} Tamburinius, *Decal., lib. 3, tr. 2, cap. 2, n. 2*, de aureo scribit: « Tarenos duodecim

sapientium; quorum major auctoritas, in hoc puncto, mihi videtur majorem constituere probabilitatem. Quapropter diversas doctorum sententias sedulo hic congerere curavi; et ne pluries citationes eorum repetam, omnes auctores quos observavi, hic simul refero. — Hi sunt videlicet Lessius ⁶, Lugo ⁷, Laymann ⁸, Bonacina ⁹, Filiuccius ¹⁰, Salmant. ¹¹, Habert ¹², Pater Concina ¹³, Sporer ¹⁴, Holzmann ¹⁵, Roncaglia ¹⁶, Anacletus ¹⁷, Elbel ¹⁸, Wigandt ¹⁹, Croix ²⁰, Mazzotta ²¹, Tamburinius ²², Viva ²³, Toletus ²⁴, Felix Potesta ²⁵.

Et quoniam auctores isti, in assignanda materia gravi, diversis pecuniae nominibus utuntur; ideo hic opus est referre plures pecuniae species, quas ipsi nominant, et earum aestimationem, secundum quod iidem doctores explicant. — *Pazios* sive *Paceus*, juxta Laymann ^{a)}, valet quatuor vel quinque asses sive grana nostratia. *Regalis*, juxta Tamburinium, valet tarenum unum ac quinque grana monetae Siculae; et ad eundem valorem circiter reducitur *julius, argenteus*, sive *carolemus* noster. *Florenus*, juxta Lessium et Anacletum, valet quatuor regales; juxta Lugonem, valet quinque; juxta vero Filiuccium, sex regales. *Imperialis*, juxta Busenbaum, valet octo regales. *Aureus*, juxta Tamburinium ^{b)} et Felicem Potesta ^{b)}, valet 12 vel 13 julios; et ad idem reducitur circiter *scutus* sive *ducatus* noster.

Communiter DD. dicunt, in furto illam esse gravem materiam, quae alicui, juxta suam conditionem, in die sufficeret pro sui suaeque familiae sustentatione; in qua, ut bene advertit Croix ²⁶ cum Sporer ^{c)},

decal., n. 790 et seqq. — ¹⁶ Tr. 13, qu. 5, de Furto, cap. un., qu. 4. — ¹⁷ Tr. 9, de Praec. decal., dist. 5, qu. 1, n. 8. — ¹⁸ De Restitut., confer. 10, n. 288; cfr. n. 266. — ¹⁹ Tr. 9, exam. 3, qu. 2, n. 32. — ²⁰ Lib. 3, part. 1, n. 987. — ²¹ Tr. 4, disp. 2, qu. 1, cap. 1, § 2. — ²² Decal., lib. 8, tr. 2, cap. 2, n. 2. — ²³ De Restitut., qu. 7, art. 5, n. 5. — ²⁴ Lib. 5, cap. 16, n. 1. — ²⁵ Tom. 1, n. 2618. — *Tambur.*, loc. cit., n. 2. — *Less.*, lib. 2, cap. 12, n. 30. — *Anacl. Reiffenst.*, tr. 9, de Praec. decal., dist. 5, qu. 1, n. 8. — *Lugo*, disp. 16, n. 27. — *Fili.*, tr. 31, cap. 10, n. 240. — ²⁶ Lib. 3, part. 1, n. 986.

continet nostrae monetae Siculae ». — Potesta vero, *tom. 1, n. 2619*: « Regulariter, inquit..., importat 13 julios cum dimidio, seu tarenos decem et septem cum dimidio ».

^{c)} Sporer et Gormaz neque hoc habent,

Diversae species pecuniae.

Opiniones de gravitate materiae in furto.

Gormaz ^{o)} et aliis, non solum computatur victus, sed etiam vestitus et habitatio.

Sed regula haec, cum sit valde obscura et confusa, nec universe possit pro omnibus valere; idcirco afferemus doctores, qui pro diversis personarum generibus gravem materiam assignant.

Et 1°. Respectu *pauperum mendicantium*, assignant pro gravi materia paucos nummos Habert, Elbel, Sporer et Holzmann. — Alii vero communius assignant unum regalem, et aliquando etiam dimidium; sed in casu raro, ut dicunt Salmant. ^{d)}. Ita Busenbaum, Lessius, Bonacina, Viva, Anacletus, Escobar ^{e)}, Renzi,

Habert, tr. de Injust. et Restit., cap. 9, § 5, qu. 4, v. *Communiter*. — *Elbel*, de Restit., confer. 10, n. 267, i. f. — *Sporer*, tr. 5, cap. 5, n. 29. — *Holam.*, de Praec. decal., n. 732, i. f. — *Less.*, cap. 12, n. 31. — *Bonac.*, disp. 2, de Restit. in part., qu. 8, punct. 1, n. 7. — *Viva*, de Restit., qu. 7, art. 5, num. 5. — *Anaclet.*, loc. cit., n. 8. — *Renzi*, in 7 Praec., cap. 2, qu. 12. — *Mazzotta*, tr. 4, disp. 2, qu. 1, cap. 1 § 2, v. *Dico*. — *Serra*, in 2^{am} 2^{ae}, qu. 66, art. 6, dub. 1, v. *Dicendum* 2. — *Diana*, part. 2, tr. 17, resol. 57. — *Lugo*,

Mazzotta, Wigandt ^{f)} cum Bañez ^{g)} et Serra. Item Navarra ^{h)}, Reginaldus ⁱ⁾ ac Diana, apud Lugo.

2°. Respectu *pauperum laborantium*, generaliter loquendo, dicunt Laymann et Lugo, eam esse gravem materiam, quae pertingit ad valorem victus diurni, sive ad mercedem mediocrem quae datur fossori pro uno die. — Alii tamen distinctius loquuntur: Roncaglia ^{j)} et Habert ^{k)} assignant pro materia gravi unum julium. — Alii vero communius dicunt esse duos regales, tam pro fossoribus quam pro artificibus sive mechanicis ^{l)}. Ita Laymann, Lessius cum Medina, Bonacina, Viva, Wigandt, Concina, Renzi, Escobar, Mazzotta,

disp. 16, n. 27. — *Laym.*, lib. 3, tr. 3, part. 1, cap. 1, n. 3. — *Lugo*, loc. cit., n. 28, i. f. — *Laym.*, lib. 3, tr. 3, part. 1, cap. 1, n. 3. — *Less.*, lib. 2, cap. 12, n. 30. — *Barthol. Medina*, in 1^{am} 2^{ae}, qu. 88, art. 4, ad 3. — *Bonac.*, disp. 2, de Restit. in part., qu. 8, punct. 1, n. 7. — *Viva*, de Rest., qu. 7, art. 5, n. 5. — *Wigandt*, tr. 9, exam. 3, qu. 2, n. 32. — *Concina*, Decal., lib. 9, cap. 3, n. 9. — *Renzi*, in 7 Praec., cap. 2, qu. 12. — *Escob.*, tr. 1, exam. 9, n. 81. (*al. tr. 1, exam. 9, cap. 1, n. 3.*) — *Mazzotta*, tr. 4, disp. 2, qu. 1, cap. 1, § 2, v. *Dico*.

Respectu pauperum laborantium.

Respectu mediocriter divitum.

Tamburinius, Busenbaum, Holzmann, Serra, apud Salmant.; et Navarra, Reginaldus ac Diana, apud Lugo. — Verumtamen pro artificibus, Sotus ^{l)} et Petrus Navarra ^{m)}, apud Lessium, requirunt pro materia gravi plus quam duos regales, et idem dicunt Elbel ⁿ⁾ et Potestà ^{o)}; Filliucius ^{p)} requirit tres julios; Lugo autem, quatuor argenteos.

Hinc probabiliter dico pro *fossoribus* sufficere duos regales; pro *artificibus* autem requiri ad materiam gravem, saltem duos regales cum dimidio, si similem aut majorem mercedem ipsi quotidie lucentur. — Recte tamen advertit Habert, quod si quis operarius vix se sustentaret, lucrando septem vel octo asses singulis diebus, pro hoc talis summa erit equidem gravis.

3°. Respectu *communiter* sive *mediocriter divitum*, qui vivunt propriis redditibus, Concina et Roncaglia assignant pro materia gravi tres julios; Laymann, 12 vel 15 pazios, id est sex regales circiter. — Communius vero Busenbaum, Lessius, Bonacina, Gordon, Habert, Viva, Anacletus

Tambur., Decal., lib. 8, tr. 2, cap. 2, n. 2. — *Holam.*, de Praec. decal., n. 732, v. f. — *Serra*, in 2^{am} 2^{ae}, qu. 66, art. 6, dub. 1, v. *Dicendum* 2. — *Salmant.*, tr. 13, cap. 5, n. 15. — *Petr. Navar.*, de Restit., lib. 3, cap. 1, n. 39. — *Regin.*, lib. 23, n. 19. — *Diana*, part. 2, tr. 17, resol. 57. — *Lugo*, de Just. et Jure, disp. 16, n. 27. — *Less.*, cap. 12, n. 30. — *Lugo*, loc. cit., n. 28. — *Habert*, tr. de Injust. et Restit., cap. 9, § 5, qu. 4. — *Concina*, loc. cit., n. 9. — *Roncaglia*, tr. 13, qu. 5, de Furto, cap. un., qu. 4. — *Laym.*, loc. cit., n. 3. — *Less.*, loc. cit., n. 30. — *Bonac.*, loc. cit., n. 7. — *Gordon*, lib. 5, qu. 3, num. 5. — *Habert*, loc. cit., qu. 4,

cum Petro Navarra ^{m)}, Elbel, Tamburinius ⁿ⁾, Holzmann, Potestà, Wigandt cum Bañez ⁿ⁾; item Serra, Reginaldus ^{o)}, Diana cum Salmant., dicunt, pro his materiam gravem esse quatuor regales sive julios. Immo Filliucius ^{p)}, Escobar ^{p)}, Mazzotta, Renzi et Tamburinius extendunt usque ad quinque regales. Hoc tamen, recte advertit Viva ^{p)}, non intelligendum de illis qui, licet vivant propriis redditibus, tamen stricte vivunt; pro his enim certe puto tres regales esse gravem materiam; immo etiam minus, pro eis qui nimis misere se et familiam sustentant.

E converso pro persona absolute opulenta, Sporer requirit unum florenum; Lugo vero, 6 vel 7 argenteos. — Quoad mercatores autem tenuis fortunae, puto esse materiam gravem duos regales cum dimidio. Pro aliis autem mediocris fortunae, puto cum Elbel ^{q)}, Viva, Anacleto et Croix, esse quatuor regales. — Pro mercatore vero valde divite, Croix ^{r)} requirit unum imperialem sive octo regales; Tamburinius ^{r)}, Renzi ^{r)} et Potestà ^{r)}

v. *Communiter*. — *Viva*, loc. cit., n. 5. — *Anacl. Reiffenst.*, tr. 9, de Praec. decal., dist. 5, qu. 1, num. 8. — *Elbel*, de Restit., confer. 10, n. 267. — *Holam.*, loc. cit., n. 732, v. f. — *Potestà*, tom. 1, num. 2618. — *Wigandt*, loc. cit., n. 32. — *Serra*, loc. cit. — *Diana*, part. 2, tr. 17, resol. 57. — *Salmant.*, loc. cit., n. 17. — *Mazzotta*, loc. cit. — *Renzi*, loc. cit., qu. 12. — *Tambur.*, Decal., lib. 8, tr. 2, cap. 2, n. 2. — *Sporer*, tr. 5, cap. 5, num. 31. — *Lugo*, disp. 16, num. 28, v. f. — *Viva*, de Restit., qu. 7, art. 5, num. 5. — *Anacl.*, loc. cit., n. 8. — *Croix*, lib. 3, part. 1, n. 987. — ¹ Loc. cit.

^{l)} Sotus, de Just. et Jure, lib. 5, qu. 3, art. 3, ad 3; Petrus Navarra, loc. cit., n. 39, in universum dicunt mortale esse, si a paupere unum aut duos regales aut argenteos nummos surripias. — Elbel vero, de Restit., confer. 10, n. 267, dicit mortale esse furari « ab opifice tres vel quatuor pazios; ab operario ex diurno labore victitante, unum vel alterum pazium ». — Potestà, loc. cit., n. 2618, mortale peccatum esse, furari quatuor julios a persona media seu communi, quae scilicet plus uno die lucrari solet quam ad unius diei victum sufficiat. — Filliucius denique, tr. 31, n. 240, requirit duos vel tres julios, pro pauperibus qui suis laboribus victitant.

^{m)} Petrus Navarra non recte citatur ab Anacleto; nam loc. cit., sicut et Tamburinius, loc. cit., requirit quatuor aut quinque argenteos seu regales.

ⁿ⁾ Bañez male citatur a Wigandt; hoc enim silentio praetermittit, loc. cit.

^{o)} Reginaldus, lib. 23, n. 19, dicit: « Respectu... personarum communium, circiter viginti assium »; aureumque dividit in sexaginta asses.

^{p)} Filliucius, loc. cit., n. 240, extendit usque ad sex julios. — Escobar autem, loc. cit., scribit: « Eget mediocris medio aureo [ad congruum sustentationem, juxta status sui qualitatem]. Medius aureus est materia notabilis ». — Viva, loc. cit., n. 5, dicit quatuor circiter regales esse materiam gravem pro communiter divitibus; quibus sic generaliter dicitis hanc limitationem addit: « Dixi circiter, quia aliquis potest pati notabile damnum etiam a tribus regalibus ».

^{q)} Elbel, loc. cit., n. 267, loquitur non de mercatore, sed in genere de cive mediocriter divite; et ait esse mortale, ab eo furari unum florenum.

^{r)} Tamburinius, loc. cit., n. 2; Potestà, loc. cit., loquuntur dumtaxat de valde divite

neque a Croix citantur ad hanc explanationem.

^{a)} Salmant., tr. 13, cap. 5, n. 15, hanc limitationem insinuant, in quantum scilicet adducunt auctores qui dicunt dimidium regalem esse materiam gravem respectu *pauperum rimorum*.

^{e)} Escobar, tr. 1, exam. 9, n. 81 (edit. Lugdun. 1644) vel, cap. 1, n. 3 (in alia Lugdun.), dicit quod si quis « duobus vel tribus vel quatuor vel uno regali indigeret, haec esset adaequata ad mortale materia. Si vero per accidens quis tam pauper dimidio regali solummodo ad congruum victum indigeat, haec minima quantitas erit sufficiens materia ad gravitatem furti ».

^{f)} Wigandt, tr. 9, exam. 3, qu. 2, n. 32: « Respectu pauperum, inquit, decem crucigeri ».

^{g)} Bañez, in 2^{am} 2^{ae}, qu. 66, art. 6, dub. 2, quantitatem non assignat pro mendicantibus; minus igitur accurate citatur a Wigandt.

^{h)} Petr. Navarra, de Restit., lib. 3, cap. 1, n. 39, assignat pro pauperibus « unum vel duo regalia ».

ⁱ⁾ Reginaldus, lib. 23, n. 19: « Respectu pauperum, inquit, circiter septem assium »; quod, ut notat Lugo, fere ad unum regalem recidit.

^{j)} Roncaglia, tr. 13, qu. 5, de Furto, cap. un., qu. 4, in generali dumtaxat scribit: « Respectu pauperis... cum grave nocumentum possit esse respectu illius ablatio unius julii et multo minus, hinc est etiam in parvo furto

respectu illius adinveniri non posse parvitatem materiae ». — Habert vero, loc. cit., v. *Communiter*, respectu artificum, qui « suo se sustentant artificio », dicit communiter satis esse ad mortale, « si ars sit majoris lucri, qualis est mercatorum, asses viginti; si minoris, asses decem ».

^{k)} Auctores pro hac sententia allegati, non omnes eandem tenent; nec satis accurate et distincte a Salmant. et a card. de Lugo allegantur. Alii enim nullo modo de opifice loquuntur, sed tantum de paupere, cui si duos regales surripueris (ut Tamburinius et Navarra), vel septem asses (ut Reginaldus), lethaliter peccabis; alii vero de solis mechanicis loquuntur, ut sunt Lessius, Busenbaum et Serra; alii, de artificibus, seu de iis qui ex quotidiano labore victitant, vel artificio et opera se sustentant: hi sunt Viva, Wigandt, Renzi, Diana, Lugo; alii, de operariis in genere, ut Mazzotta, Holzmann. — Medina autem disserit de furtis famulorum minutissimis, et ait ea mortale peccatum esse, si accedatur ad summam duorum argenteorum. — Denique Concina, loc. cit., n. 9, scribit culpam mortalem forte esse, si a mercatoribus aut ab artificibus, qui sua industria commode vitam transigunt, duos auferas julios; sed n. 10 subdit: « Quot sunt artifices et operarii, qui per totum diem laborantes, nec julium lucrantur in laboris pretium! Quare vix ambigendum videtur, graviter peccaturum eum qui hanc pecuniae quantitatem ejusmodi personis surriperet ».

Respectu pauperum mendicantium.

requirunt unum aureum; Laymann autem, Elbel, Holzmann; et Angelus^{s)}, Silvester^{s)}, Rodriguez^{s)}, Aragon^{s)}, Corduba^{s)}, apud Salmant., requirunt tres florenos.

4°. Respectu *magnatum* ditissimorum, Silvester, Angelus, Aragon^{s)}, Corduba^{s)}, Rodriguez^{s)}, apud Salmant., requirunt pro materia gravi plus quam duos aureos; Viva¹⁾ autem, Elbel¹⁾ cum Sporer¹⁾ et Croix¹⁾ requirunt saltem duos aureos. — Communius vero, sufficere ad materiam gravem unum aureum, dicunt Bonacina^{u)}, Gordon, Mazzotta^{u)}, Filliucius, Anacletus, Tamburinius^{u)}; Lugo cum Navarra^{u)}, Reginaldo et Diana; Lessius cum Soto^{u)} et Petro Navarra^{u)}, Roncaglia, Holzmann.

Et hoc procedere, etiam respectu *regum*, dicunt Filliucius, Roncaglia, Holz-

Laym., lib. 3, tr. 3, part. 1, cap. 1, n. 3. — *Elbel*, de Restit., confer. 10, n. 267. — *Holam.*, de Praec. decal., n. 732, v. f. — *Salmant.*, tr. 13, cap. 5, n. 15. — *Silvest.*, v. *Furtum*, qu. 2, n. 5. — *Angel.*, v. *Furtum*, n. 34, v. f. — *Salmant.*, loc. cit. — *Gordon*, lib. 5, qu. 3, num. 5. — *Fill.*, tr. 31, n. 289. — *Anaclet. Reiffenst.*, tr. 9, de Praec. decal., dist. 5, qu. 1, n. 8. — *Lugo*, de Just. et Jure, disp. 16, num. 28, v. f. — *Regin.*, lib. 23, num. 19. — *Diana*, part. 2, tr. 17, resol. 57. — *Less.*, lib. 2, cap. 12, num. 30. — *Roncaglia*, tr. 13, qu. 5, de Furto, cap. un., qu. 4. — *Holam.*, loc. cit.,

mann et Lugo; quia, licet respectu ipsorum unus aureus videatur levis materia, revera tamen (ut ajunt) gravis est, spectatis regum oneribus et muneribus. Salmant. dicunt, saltem sufficere pro regibus unum aureum cum dimidio. — Alii vero probabiliter dicunt requiri saltem duos aureos; ut Croix, Bonacina^{u)}, Busenbaum, Sporer¹⁾, Mazzotta^{u)}, Elbel¹⁾, Tamburinius^{u)}, Viva¹⁾ et Serra^{v)}, apud Salmant. Immo Potestà pro regibus requirit plus quam duos aureos. Et plurimi alii extendunt usque ad tres aureos; ut Wiganadt cum Bañez^{x)} et Serra; ac Laymann cum Petro Navarra^{u)}, Angelo^{s)}, Silvestro^{s)}, Soto^{u)}, Aragon^{s)}, Rodriguez, Corduba^{s)} et communi, ut asserit Laymann.

5°. Respectu tandem alicujus *communitatis*^{v)}, censent Sanchez et Cardenas,

num. 732, v. f. — *Fill.*, loc. cit., num. 239. — *Roncaglia*, loc. cit. — *Holam.*, loc. cit. — *Lugo*, loc. cit., n. 28, v. f. — *Salmant.*, tr. 13, cap. 5, num. 17. — *Croix*, lib. 3, part. 1, n. 987. — *Salmant.*, loc. cit., num. 15. — *Potestà*, tom. 1, num. 2618. — *Wiganadt*, tr. 9, exam. 3, qu. 2, num. 32. — *Serra*, in 2^{am} 2^{ae}, qu. 66, art. 6, dub. 1, v. *Dicendum*. 2. — *Laym.*, loc. cit., num. 3, v. *Dico III.* — *Rodrig.*, Sum., part. 1, cap. 149, num. 6. — *Laym.*, loc. cit. — *Sancti Alphon.*, Decal., lib. 7, cap. 21, num. 17. — *Cardenas*, dissert. 23, num. 115.

Respectu communitatis.

in universum; Renzi autem, de divite, nulla facta mentione de mercatore.

^{s)} Quamvis auctores isti a Salmant. citentur ut refert S. Alphonsus, non tamen eam sententiam tenent. — Angelus enim, v. *Furtum*, n. 34, v. f., magnam esse summam asserit furari « ultra duos aureos... circa magnum dominum; secus, circa communes personas ». — Silvester, v. *Furtum*, qu. 2, n. 5, dicit magnam esse summam circa magnum dominum, « ultra duos aut tres » aureos; alias standum videri arbitrio boni viri. — Rodriguez, Sum., part. 1, cap. 149, n. 6, ait mortale peccatum esse furtum duorum aut trium ducatorum. — Aragon addit, in 2^{am} 2^{ae}, qu. 66, art. 6, concl. 3, « etiam unius aurei ». — Corduba denique, Sum., qu. 70, punct. 2, duos ducatos assignat, etiamsi, ut notant tres ultimi auctores, a rege fureris eos.

¹⁾ Viva, de Restitut., qu. 7, art. 5, n. 5; Elbel, de Restit., confer. 10, n. 266; Sporer, tr. 5, cap. 5, n. 31, respectu cujuscumque personae, etiam praedivitis aut regis, assignant ut materiam gravem unum aut duos aureos. — Croix vero, lib. 3, part. 1, n. 987, materiam respective gravem sic posse probabiliter statui asserit: « ut, respectu cujuscumque, etiam ditissimi regis, sint duo ducati; respectu inferioris principis, unus ducatus ».

^{u)} Bonacina, disp. 2, de Restit. in part., qu. 8, punct. 1, n. 7, respectu personarum illustrium, quae splendide alunt familiam, ait: « Nummus aureus, ut minimum, est materia notabilis et sufficiens ad peccatum mortale ». Inferius tamen sic loquitur: « Unum aut duos aureos esse absolute materiam gravem, respectu regis aut personae valde divitis ». — Mazzotta, loc. cit., § 2, v. *Dico*, requirit unum aureum respectu valde divitis, duos vel tres respectu ditissimi principis. Et consentit Tamburinius, loc. cit., n. 2. — Petrus Navarra, de Restit., lib. 3, cap. 1, n. 39, mortale esse affirmat furari a divitibus, « etiamsi reges sint... duos vel tres, imo unum aureum ». Sed n. 35 scripserat: « Respectu principum et divitum, notabilis quantitas est duorum aureorum ». — Sotus autem, de Just., lib. 5, qu. 3, art. 3, ad 3, mortale esse asserit furari duos tresve aureos nummos, a quocumque, etiamsi a Caesare surripiantur.

^{v)} Serra citatur profecto a Salmant. ut asserit S. Alphonsus; sed in 2^{am} 2^{ae}, qu. 66, art. 6, dub. 1, v. *Dicendum* 2, extendit usque ad tres aureos, uti refert S. Alphonsus paulo inferius.

^{x)} Bañez, quamvis a Wiganadt pro hac sententia citetur, eam tamen non tenet.

^{y)} Sanchez (cui adhaeret Cardenas) loquitur, loc. cit., non de quacumque communitate,

Regula sancti Alphonsi.

apud Croix¹⁾, unum aureum semper esse materiam gravem. — Sed Croix probabiliter dicit, quod si communitas esset valde opulenta, posset materia gravis ulterius extendi: modo duos ducatos non excedat.

528. — Ex his omnibus concludo, quid probabiliter mihi videatur. — Et quidem 1°. Respectu *mendicantium*, puto esse materiam gravem unum julium, seu carolinum; et minus, si aliquis pauper minus quotidie elemosynis lucretur. — 2°. Respectu *fossorum* et similium operantium, communiter loquendo, duos julios; pro *artificibus* vero, duos julios cum dimidio. — 3°. Respectu *communitatis* sive *mediocriter divitum*, quatuor julios; et minus, pro iis qui ex propriis misere vivunt. Verum pro *absolute divitibus*, quinque vel sex julios; et idem censeo pro *mercatoribus* valde opulentis. — 4°. Respectu *magnatum* ditissimorum, unum aureum. Et idem puto pro *communitate* valde opulenta; saltem pro hac dico sufficere ad gravem materiam aureum cum dimidio. — Respectu autem *regum*, duos aureos^{a)}.

529. — « 3°. Plus requiritur ad notabilem quantitatem in rebus quae ultro « proveniunt, et sunt valde expositae;

¹⁾ Lib. 3, part. 1, n. 1012. — *Croix*, loc. cit. — ²⁾ De Just. et Jure, tr. 2, disp. 58, n. 2. — ³⁾ De Just. et Jure, lib. 4, qu. 6, art. 4, v. *Notabile* 1um. — ⁴⁾ De Just. et Jure, disp. 6, n. 85. — ⁵⁾ Consil., lib. 1, cap. 5, dub. 1, n. 4. — ⁶⁾ Loc. cit., n. 3. — ⁷⁾ Loc. cit., n. 5. — ⁸⁾ Loc. cit., n. 22. — *Salon*, in 2^{am} 2^{ae}, qu. 62, art. 3, controver. 2^{ae}, concl. 1. — *Angles*, Flores, tom. 2, de

sed de communitate, ut dicit, civitatis Eboensis vel Conimbricensis, « vel alterius non minus populosae ». Quod non animadvertit Croix.

528. — ^{a)} Hodie tamen, considerato praesenti pecuniae valore (qui saltem duplo minor est quam tempore S. Alphonsi), et attenda aestimatione communi recentiorum theologorum, sequentes gradus, pro norma generali in praecipuis Europae locis, statui posse videntur: 1) Respectu *mendicantium*, materia gravis foret valor unius franci, seu 20 assium; et minus, si quis pauper quotidiana sua mendicatione minus lucretur. — 2) Respectu *fossorum* et similiter *operantium*, circiter 2 franci; respectu autem *artificum* et mercatorum tenuis fortunae, 3-4 franci. — 3) Respectu *mediocriter divitum*, seu eorum qui ex propriis redditibus vivunt, 4-5 franci; respectu vero *absolute divitum*, v. g. respectu mercatorum sat opulentorum, 6 vel 7 franci. — 4) Respectu *magnatum*, vel communitatis

« v. gr. fructus ad viam publicam. — Vide « Lessium^{a)} ».

Quaeritur 1°. *An caedentes ligna in silva vetita peccent et teneantur ad restitutionem?*

Certum est licitum esse cuilibet communitati prohibere sub aliqua poena etiam incolis suis, ob bonum publicum, ne illa dissipentur; ut communiter docent Molina²⁾, Sotus³⁾, Lugo⁴⁾, et Sanchez⁵⁾ cum aliis. — Hoc tamen intelligendum dicunt, modo aliunde possint oppidani commode ligna asportare; ut Molina⁶⁾ et Sanchez⁷⁾ ex Soto^{b)} et Ledesma^{b)}.

Item communiter DD. docent, quod si nemo est totius communitatis, incolae illius, qui contra prohibitionem ligna caedunt, non peccant saltem graviter (immo nec venialiter, juxta Sanchez⁸⁾ cum Soto^{c)}, Salon, Angles, Corduba^{c)}, etc.): et nihil tenentur restituere, nisi magnam faciant stragem; sed tantum tenentur ad poenam post sententiam: talis enim prohibitio censetur pure poenalis, juxta dicta *Lib. I, n. 145*. Ita Molina⁹⁾, Sotus¹⁰⁾, Lugo¹¹⁾, Laymann¹²⁾, Busenbaum (infra, n. 614, v. 2. *Qui in loco*), et Sanchez¹³⁾ cum Aragon, Bañez, Manuele^{d)} Palacios et aliis

Restit., qu. de Caedentib. ligna, concl. 2. — ²⁾ Loc. cit., n. 3. — ³⁾ Loc. cit., art. 4, v. *Dubium autem*. — ⁴⁾ Loc. cit., n. 86. — ⁵⁾ Lib. 3, sect. 5, tr. 1, cap. 5, n. 18. — ⁶⁾ Loc. cit., n. 19. — *Aragon*, in 2^{am} 2^{ae}, qu. 62, art. 3, concl. 2. — *Bañes*, in 2^{am} 2^{ae}, qu. 62, art. 3, dub. 4, concl. 2. — *Michael de Palacios*, de Contract., lib. 2, cap. 9, v. f., v. *Solet quoque quotannis*.

opulenta, 10 franci, aut etiam 15, si communitas sit valde opulenta. — *In dubio*, v. g. si ignoras cuinam damnum factum sit, grave reputatur furtum 5 vel 6 francorum; quia damnum praesumitur diviti illatum. — 5) Materia absolute gravis, etiam respectu regum, 20, et forsitan 30 franci.

529. — ^{a)} Lessius, lib. 2, cap. 12, dub. 8, non loquitur de praesenti casu, sed solum n. 48 de esculentis et poculentis, quae a famulis surripiuntur, ut ea consumant, « quae non solent accurate concludi ».

^{b)} Sanchez profecto hanc moderationem colligi ait ex Soto et Ledesma; sed hi auctores eam non apponunt.

^{c)} Sotus, loc. cit., art. 4, v. *Dubium autem*, ut animadvertit ipse Sanchez, id clare significat, dicens satis esse si poenam laet, cum captus fuerit. — Idemque tenet Corduba, Sum., qu. 71, ex usu generali, qui ejusmodi leges sic interpretatur.

^{d)} Manuel Rodriguez, Sum., part. 1, c. 38,

Communitas potest vetare lignorum dissipationem.

Incolae caedentes ligna silvae communis non tenentur ad restitutionem.

nisi magnam stragem faciant.

Quae dicatur strages magna.

pluribus. — Ad hoc autem, ut strages dicatur magna, dicunt Sotus ^{e)}, et Sanchez ¹ cum Salon, Lopez et Manuele, quod non est attendenda gravitas materiae in se, sed respectu ad damnum quod communitati infertur. Unde dicit Sanchez cum Henriquez ^{f)}, non peccare scindentem unicam sarcinam singulis diebus pro usu proprio, nec duas singulis hebdomadis ad vendendum; quod enim dives (ait Sanchez ² cum Salon ^{g)} et Mercado ^{h)}, et approbat Lugo ³⁾ accipit ad usum proprium, pauper accipit ad vendendum, ut inde vivat.

Idem dicendum ajunt Sotus ⁴⁾, Molina ⁵⁾; et Sanchez ⁶⁾ cum Ledesma, Salon, Lopez et aliis, si adsint duo oppida propinqua, et oppidani soleant ligna caedere ex silva alterius. Quod etiam expresse approbat Bonacina ⁷⁾ cum Valentia, Rebello, Sayro,

¹ Consil., lib. 1, cap. 5, dub. 1, num. 25. - *Salon*, in 2^{am} 2^{ae}, qu. 62, art. 3, controuv. 2^{ae}, concl. 4. - *Ludov. Lopez*, Instruct. conc., part. 1, cap. 149, concl. 4. - *Manuel Rodrig.*, Sum., part. 1, cap. 38, n. 3. - *Sanch.*, loc. cit., n. 25. — ² Loc. cit., n. 24. — ³ De Just. et Jure, disp. 6, n. 89. — ⁴ De Just. et Jure, lib. 4, qu. 6, art. 4. — ⁵ Tr. 2, disp. 58, concl. 4, n. 5. — ⁶ Loc. cit., n. 20. - *Martin. Ledesma*, 2^a 4^{ae}, qu. 18, art. 3, concl. 4, v. f. - *Salon*, loc. cit., controuv. 2^{ae}, concl. 1, i. f. - *Ludov. Lopez*, Instruct. conc., part. 1, cap. 149, concl. 2. — ⁷ Disp. 1, de Restitut. in gen., qu. 3, punct. 7, n. 26. - *Valent.*, in 2^{am} 2^{ae}, disp. 5, qu. 6, punct. 5, § 2, quaer. 7, v. *Dixi etiam*. - *Rebell.*, part. 1, lib. 1, qu. 15,

n. 3, citat. a Sanchez, dicit ad restitutionem teneri eos qui magnam stragem faciunt. Et n. 2, asserit legem, quae poenam caedentibus ligna imponit, ad restitutionem damni obligare, « nisi ex forma statuti aut conventionis partium colligatur esse suam intentionem obligandi solum ad poenam legis, quae debetur non ante, sed post sententiam latam ».

e) Sotus, loc. cit., art. 4, ut notat Sanchez, ait magnam stragem eam esse, qua fit insignis aliqua depraedatio.

f) Henriquez « a me consultus, inquit Sanchez, Granatae anno 1579 », ita censuit.

g) Salon, loc. cit., concl. 1; et Mercado, de Contract., tr. de Restit., cap. 16, n. 15, absolute tenent incolas illius loci posse ligna scindere, sive ad proprios usus, sive ad vendendum: « Ad suam utilitatem intellige, ait Salon, vel ad suos usus domesticos, vel ad vendendum ut sibi succurrant, servato moderamine; non enim audiendi sunt qui dicunt licere sumere ad proprios usus, non tamen ad vendendum ».

h) Turrianus, in 2^{am} 2^{ae}, de Just. et Jure, disp. 38, dub. 1, n. 9, approbat quidem hanc sententiam, sed his verbis eam limitat: « Quodsi

Filliuccio, Turriano ^{h)} et Aragon (contra Lacroix ⁸⁾, qui perperam citat pro se Bonacina). — Adduntque Lugo ⁹⁾; et Dicastillus, Burghaber et Illsung, apud Croix ¹⁰⁾, nec teneri ad restitutionem nec peccare graviter, sed tantum teneri ad poenam ⁱ⁾, qui scindit ligna a nemore propinquo communitatis, etiamsi nulla sit inter illa oppida communicatio. Quia tales communitates videntur esse contentae poenis quas a caedentibus exigunt: quod sic praesumendum ait Bonacina ¹¹⁾ cum Vasquez, Molina, Filliuccio ^{j)}, Reginaldo, Turriano ^{k)} et aliis, si communitas laesa taceat, nec curet restitutionem.

Quid vero, si nemo sit alicujus privati vel alterius communitatis non propinqua?

Sentit Sanchez ¹²⁾ cum Navarro, Salon, Bañez, Henriquez et aliis, satis esse pro-

n. 2. - *Sayr.*, Clav. reg., lib. 11, cap. 10, num. 12. - *Fill.*, tr. 31, num. 161. - *Aragon*, in 2^{am} 2^{ae}, qu. 62, art. 3, concl. 3. — ⁸ Lib. 3, part. 2, n. 254. — ⁹ De Just. et Jure, disp. 6, num. 91. — *Dicast.*, de Restitut., disp. 9, dub. 13, num. 350. - *Burghab.*, Centur. 3, cas. 77. - *Ills.*, tr. 4, disp. 2, n. 247. — ¹⁰ Loc. cit., n. 254. — ¹¹ Disp. 1, de Restit. in gen., qu. 3, punct. 7, n. 27. - *Vasq.*, Opusc. de Restit., cap. 5, § 3, dub. 1, n. 6. - *Molina*, tr. 2, disp. 58, n. 6. - *Regin.*, lib. 10, n. 370. — ¹² Consil., lib. 1, cap. 5, dub. 1, n. 35. - *Navar.*, de Lege poen., num. 33 et seq. - *Salon*, loc. cit., controuv. 2^{ae}, concl. 4. - *Bañez*, in 2^{am} 2^{ae}, qu. 62, art. 3, dub. 4, concl. 2. - *Henriq.*, lib. 7, cap. 35, n. 7, lit. c.

constet, quod cum aliquis deprehenditur, non solum cogitur solvere poenam, sed etiam pretium illati damni: tunc qui ex monte alterius populi aliquid furatur, tenetur ad restitutionem, quia jam constat quod communitas hujus populi non remittit damna ab oppidanis alterius illata ».

i) Lugo et Dicastillus hanc suam sententiam sic limitant: Nisi ii qui ligna caedunt in alieno nemore, tantam ibi stragem faciant, quae damnum notabile inferat.

j) Filliuccius non satis accurate a Bonacina allegatur; loquitur enim non de alienae, sed de propriae communitatis silva, dicens, tr. 31, n. 160, eum qui in propriae communitatis silva magnam stragem faceret, ad restitutionem teneri; quam quidem sententiam his verbis limitat: « Quodsi constaret de contraria voluntate communitatis, quia videlicet tantum mulcta contenta sit in aliis similibus, tunc ad nullam restitutionem teneretur ».

k) Turrianus, loc. cit., n. 13, ita loquitur: « Si... communitas solum peteret ab his quos comprehenderet, poenam et recompensationem damni, non esset leve indicium ad judicandum rempublicam non obligare alios ad

Etsi inter se non communitent.

Caedentes ligna silvae privatae sola poena tenentur juxta alios.

Rectius tenentur ad restitutionem.

Idem dicendum de pascuis.

Comedere uvas in vinea aliena, juxta alios licitum.

babile, quod caedentes non teneantur nisi ad poenam ¹⁾. Quia (ut ait) respublica transferens silvam in communitatem aut personam, non majus dedit jus, quam ipsa respublica habebat; at quando silva erat reipublicae, caedentes tantum tenebantur ad poenam; ergo sic etiam, si silva translata est. — Sed huic rectius contradicunt Molina ¹⁾, Sotus ²⁾, Bonacina ³⁾ cum auctoribus citatis, et alii plures apud Sanchez ⁴⁾. Ratio, quia dominus habet jus strictum ad silvam illam, ita ut possit libere eam vendere, aut locare arborum scissionem. — Hinc bene dicunt Croix ⁵⁾ cum Illsung, et Lugo ⁶⁾ cum aliis, quod si communitas silvam vendat, aut locet alicui privato, scindentem tenentur ad restitutionem cujuscumque damni, etiamsi sint illius communitatis partes. Quia tunc communitas, ac proinde singuli cives illius, ex quorum mandato sive consensu administratores vendunt aut locant, totum jus suum in illum transferunt.

Quod autem dictum est de silvis quoad scissionem arborum, dicitur etiam de agris quoad pascenda animalia: ut dicit Lugo ⁷⁾, et Sanchez ⁸⁾ cum aliis.

Quaeritur 2^a. An liceat in vinea aliena comedere uvas?

Affirmant Covarruvias, Valerius, Ripa, etc., apud Lugo ⁹⁾: modo quis uvas foras non asportet ^{m)}. Adducuntque illud Deuter. xxiii, 24 et 25, ubi dicitur: *Ingressus vineam proximi tui, comedere uvas quantum tibi placuerit; foras autem ne efferas tecum. Si intraveris in segetem amici tui, franges spicas et manu conteres: falce autem non metes.* Et idem quod di-

¹ Tr. 2, disp. 58, concl. 5. — ² De Just., lib. 4, qu. 6, art. 4, ante med. — ³ Disp. 1, de Restit. in gen., qu. 3, punct. 7, n. 27. — ⁴ Consil., lib. 1, cap. 5, dub. 1, n. 32. — ⁵ Lib. 3, part. 2, num. 253. - *Ills.*, tr. 4, disp. 2, n. 247. — ⁶ De Just. et Jure, disp. 6, n. 88. — ⁷ De Just. et Jure, disp. 6, n. 93. — ⁸ Consil., lib. 1, cap. 5, dub. 1, n. 34 et 37. — *Covar.*, in cap. *Peccatum*, part. 2, § 1, n. 3. - *Valer.*, Different. utriusque fori, v. *Peccatum*, differ. 23. - *Ripa*,

non scindendum ligna ex sua silva, nisi sub poena imposita ».

l) Auctores allegati hanc sententiam tenent, loquentes de silva quam ipse privatus aut ejus majores non plantaverunt.

m) Covarruvias et Valerius unum alterumve racemum concedunt, quem dicunt posse etiam in via comedi.

citur de uvis et spicis, ait Abulensis (apud Cornelium a Lapide) intelligi de pomis ac aliis fructibus ⁿ⁾. Idque Josephus Hebraeus et plerique alii apud Calmet ¹⁰⁾, dicunt intelligi non solum de incolis, sed etiam de omnibus viatoribus, quibus hoc permitti ajunt ad refocillandas vires.

Sed Pater Holzmann ¹¹⁾ (cui adhaeret Lugo ¹²⁾) sentit ex Lyrano ¹³⁾, illud concessum fuisse tantum Hebraeis ex speciali Dei permissione; vel solis vinitoribus, qui in vinea laborant. Et huic ultimae interpretationi favent versio chaldaea et arabica (apud Calmet) et etiam hebraea, quae verba illa: *foras tamen ne efferas tecum*, legit: *et non ponas in vas tuum*, id est in calathum tuum, ut Calmet explicat. — Caeterum, probabiliter ait Lugo de jure naturae licere comedere unum vel alterum uvarum racemum (id est unam vel alteram uvam); parique modo concedit comedere ex pomario alieno, unum vel alterum pomum ^{o)}: id enim prohibere videtur durissimum et contra humanitatem. — Et huic secundae sententiae videtur accedere Hugo cardinalis, qui praefatum textum sic explicat: *Hoc non servatur hodie ad litteram; sed in contrarium dispensatum est, propter malitiam hominum.*

His tamen non obstantibus, satis probabilis videtur prima sententia. — Nam, quod permissio illa fuerit pro solis Hebraeis, nullo valido videtur niti fundamento. — Quod autem fuerit pro solis vinitoribus, huic obstat 1° auctoritas aliorum, ut supra, et maxime Josephi Hebraei, quae in hac materia multum valet, cum ipse prae aliis melius noscat He-

in l. *Damnum*, n. 3, ff. de damno infecto. - ⁹ De Just. et Jure, disp. 16, n. 33. - *Abulens.*, in Deut., cap. xxiii, qu. 7, v. *Si intraveris segetem*. - *Cornel. a Lapide*, in Deuter., cap. xxiii, v. 24. - *Joseph Hebr.*, Antiquit. judaicae, lib. 4, cap. 6. — ¹⁰ In Deuter., loc. cit. — ¹¹ De Praec. decal., n. 758, v. f. - ¹² Disp. 16, n. 33. - ¹³ In gloss. ordin., loc. cit. - *Calmet*, loc. cit. - *Lugo*, loc. cit., n. 33. - *Card. Hugo*, in Deuter., loc. cit., lit. u.

n) Abulensis ita sane legem explicat; sed videtur suam explicationem coarctare ad fructus, quorum abundans sit copia ad modum frugum et uvarum. Quod non animadvertit Cornelius.

o) Ex pomario scilicet, ut ipse Lugo explicat, habente fructus « in ea copia, qua uvae solent esse in vinea ».

Juxta alios non licitum nisi Hebraeis vel vinitoribus.

Prior sententia satis probabilis.

Negatur solis vinitoribus licitum esse.

braeorum mores. Obstant 2° verba textus: *Ingressus vineam proximi tui*; quae magis proprie intelliguntur de viatoribus quam de in vinea laborantibus. Obstat 3° factum Apostolorum (Luc. vi, 1), qui, iuxta hanc legem, *cum transirent per sata, vellebant... spicas, et manducabant confricantes manibus*. Ipsi autem objurgati fuerunt a pharisaeis, non quia hoc illicite facerent, sed quia facerent in die sabbati; at Christus Dominus eos omnino excusavit.

530. - « Plus item, si quis a diversis, « vel ab uno interpolatim, parva et plura « furetur. — Vide Lessium 1 ».

Docent Lessius, Trullench, Villalobos, apud Salmant. 2, in furtis minutis requiri ad materiam gravem duplo majus: nempe, si materia gravis sit per se, v. gr. quatuor julii; per furta minuta, ad materiam gravem requiruntur octo julii. — Eandem quantitatem requirit Pater Holzmann 3, si haec furtula fiant diversis; atque si fiant per notabilia intervalla, requirit triplum.

Mihi tamen aequius videtur, ut dicunt alii apud Elbel a), quod, si furtula fiant eidem per intervalla, aut diversis eodem tempore, requiritur et sufficit ad materiam gravem, simplum cum dimidio, v. gr. sex julii. — Si vero utrumque concurrat, nempe, si fiant a diversis et discontinuatim, censeo requiri duplo majus, scilicet octo. Hoc tamen intelligitur cum Lessio et Lugo 4,

1 Lib. 2, cap. 12, num. 46. — Less., loc. cit. — Trull., lib. 7, cap. 5, dub. 4, n. 5. — Villal., part. 2, tr. 13, diff. 3, num. 5. — Tr. 13, cap. 5, num. 19. — 2 De Praec. decal., n. 745. — Less., loc. cit. — 4 De Just. et Jure, disp. 16, n. 51. — Laym., lib. 3, tr. 3, part. 1, cap. 1, n. 6. — Bonac., de Restitut., disp. 2, qu. 8, punct. 2, n. 3. — Lugo, loc. cit., num. 51. — 5 Ap. Salmant., loc. cit. — 6 Decal., lib. 7, cap. 21, n. 10. — 7 In propos. 29 Alex. VII, n. 17. — Rebell.,

530. - a) Elbel, *de Restit.*, n. 290, hoc modo distinguit: « Quando furta fiunt successive in quantitate modica, sive dein ab eodem sive a diversis..., putant... doctores requiri ad minimum plus dimidio »; deinde: « Dum quis etiam eodem tempore modica surripit a diversis dominis..., Molina existimat, in hujusmodi furtis factis a diversis dominis duplo majorem quantitatem requiri, quam si fuissent facta ab eodem ».

b) Laymann quatuor annorum intervallum magnum esse dicit; ceteri vero non determinant quodnam censendum sit magnum temporis intervallum.

modo furta non fiant per partes ex industria; et modo inter furta non interponatur magnum intervallum.

Addunt Laymann, Bonacina, Lugo 5, etc., furta minuta non coalescere, si fiant a pluribus, et magno intervallo intercedente, videlicet anno b). Immo Sanchez 6, Roncaglia c), Viva 7 cum Trullench d), etc. (contra Rebellum et Croix 8) excusant a restitutione sub gravi, etsi furtula accipiantur ab uno, anno interjecto. Rejiciunt autem Viva et Roncaglia 9 opinionem Filiiucci, Dianae, Salas e), Vidal e), Toleti e), apud Salmant. 10; qui excusant, si adsit intervallum 15 dierum; vel mensis, ut admittit Navarrus apud Sanchez. Nisi, excipit Viva, materia sit valde modica. — Hinc magis mihi arridet quod sentit Roncaglia 11, scilicet, saltem requiri interpolationem duorum mensium, dum agitur de materia, quae licet non sit gravis, tamen proxima est materiae gravi.

531. - Non est mortale, per se loquendo, surripere quamcumque summam cum animo restituendi statim, v. gr. intra quadrantem. Croix 12 cum Lessio a), Lugo, Vasquez, etc. — Idem est, si intra illud breve tempus, quis vult restituere tantum illam ultimam partem complementem materiam gravem, aut si ad breve tempus restitutionem differat. Croix 13 cum Vasquez b), Sanchez b), Rebello b), Reginaldo b), Sayro b) et aliis plurimis.

part. 1, lib. 3, qu. 15, num. 37. — 8 Lib. 3, part. 1, n. 1011. — Viva, in propos. 29 Alex. VII, n. 17. — 9 Tr. 13, qu. 5, cap. un., quaer. 5. — Fill., tr. 31, n. 244. — Diana, part. 1, tr. 6, resol. 34, v. Dico 2. — 10 Tr. 13, cap. 5, num. 19. — Navar., Man., cap. 17, num. 139. — Sanchez., Decal., lib. 7, cap. 21, n. 10. — Viva, loc. cit. — 11 Loc. cit. — 12 Lib. 3, part. 1, n. 1002. — Lugo, de Just. et Jure, disp. 8, n. 21. — Vasq., in 1^{am} 2^{ae}, qu. 72, art. 6, n. 21. — 13 Loc. cit.

c) Roncaglia, *tr. 15, qu. 5, cap. un., quest. 5*, a restitutione excusat, duobus mensibus exactis, ut infra rectissime notat ipse S. Alphonsus.

d) Trullench, *loc. cit.*, neque id asserit, neque a Viva allegatur.

e) Salas, Vidal et Toletus male adducuntur a Salmant.; ii enim auctores non determinant intervallum, quo elapso, liber sit fur a restitutione.

531. - a) Lessius videtur citari a Croix ex Moya; sed hic auctor adducit Lessium, *lib. 2, cap. 5, n. 37*, pro casu simili tantum.

b) Ita quidem auctores a Croix allegan-

Furta minuta, quando non coalescant.

Requiruntur duo menses, si materia sit proxima gravi.

Intentio statim restituendi excusat a lethali.

Item, restituendi quod complet materiam gravem.

Item, dilatio brevis.

532. - Quaeritur hic: *an sit mortale furari parum reliquiae sacrae?*

Furtum parvae reliquiae, quando lethale.

Nulli dubium, quin in districtu Romano sit mortale: cum Clemens VIII et Paulus V, excommunicationem indixerint contra eos, qui invititis rectoribus ecclesiarum, furantur reliquias etiam minimas.

Secus probabiliter ait Croix 1 cum Sanchez, Bonacina, Castropalao, Diana et Baldelli, si quis furetur extra districtum aliquid minimum, ipsam reliquiam non deformans, neque minuens illius aestimationem: nisi sit aliqua reliquia insignis aut rara, ut puta sanctae Crucis, capillum B. Mariae Virginis, etc.

Quando veniale.

DUBIUM III.

Quando graviter peccet qui multa minuta furta committit.

533. *Quid, si qui furatur non habeat animum ditescendi. Quid, si habeat.* — 534. *An furtula facta diversis coalescant. Et an tunc restitutio possit fieri pauperibus.* — 535. *Quid, si plures furentur parva, altero alterum nesciente.* — 536. *Quid, si mutuo sciant, et eodem tempore furentur.* — 537. *Quid, si unusquisque moveatur exemplo alterius.* — 538. *An sit mortale furari quid leve, post completam materiam gravem.*

533. - « Resp. Hic quoque quantitas « laesionis vel damnificationis, quae fit « proximo, et quam fur intendit, est mensura quantitatis peccati. — Vide Lessium 2, Sanchez 3.

« Unde resolves:

« 1°. Si quis ex occasione tantum furatur, sive uni sive pluribus, modicum cum intentione ditescendi, veniale, « cum, non intendens notabile aliquid « acquirere, nec proximo graviter nocere, « singulis furtis non peccat graviter, neque ea simul sumpta unum mortale constituant. Postquam tamen ad quantitatem notabilem pervenit, eam detinendo « mortaliter peccare potest. Lessius 4, Sanchez 5, Bonacina 6 ». [Etsi nunquam adverterit ad culpam gravem; ut Tamburinus, Croix, Cardenas, etc. communiter. Vide dicenda n. 553]. — « Verum et hoc « mortale evitabit, si vel tunc restituere « non possit, vel animum habeat paulo post « restituendi ea saltem quae tunc accipit. « Granada, Diana 7.

Quantitas laesionis est mensura peccati.

Furari modicum sine intentione ditescendi, veniale.

nisi detineatur quantitas notabilis.

Causae excusantes a mortali.

« 2°. Si autem per plura parva furta, « uni vel pluribus facta, habeat intentionem paulatim ditescendi vel inferendi « grave damnum, peccat graviter ea intentione; ac, licet executio singulorum « sit tantum venialis ex se, ut tamen substat tali intentioni, est continuata executio peccati mortalis (Lessius 8, Sanchez 9). Quia nocent graviter reipublicae, « et praxis illa valde pernicioosa est societati humanae: v. gr., si sartor particulas « utantur brevioribus ulnis, etc. ». — [Nota autem hic propos. 38 damnatam ab Innocentio XI: *Non tenetur quis, sub poena peccati mortalis, restituere quod ablatum est per pauca (alias parva) furta, quantumcumque sit magna summa totalis*].

« Interim hi excusantur subinde a gravi « peccato: 1°. Ex eo quod dictum est casu « primo. 2°. Si id faciant, ut se servent « indemnes; vel quia alias non lucrantur, vel pretium augere debent, et

Furari modicum cum intentione ditescendi, lethale.

Causae excusantes a mortali.

Clem. VIII, Paul. V, ap. Baldell., de Dei adoratione, disp. 15, n. 35. — 1 Lib. 3, part. 1, n. 1003. — Sanchez., Decal., lib. 2, cap. 43, n. 23. — Bonac., disp. 3, de 1° Praec., qu. 1, punct. 4, n. 9. — Castropal., tr. 8, disp. 1, punct. 6, n. 19. — Diana, part. 5, tr. 5, resol. 35. — Baldell., de 1° Praec., lib. 3, disp. 15, n. 25. — 2 De Just. et Jure, lib. 2, cap. 12,

dub. 8. — 3 Decal., lib. 7, cap. 21, n. 6. — 4 Loc. cit. — 5 Loc. cit., n. 15 et 18. — 6 Disp. 2, de Restit. in part., qu. 8, punct. 2, n. 2. — Tambur., Decal., lib. 8, tr. 3, cap. 2, § 5, n. 6. — Croix, lib. 3, part. 2, n. 244. — Carden., dissert. 23, n. 88. — Granada, in 1^{am} 2^{ae}, contrrov. 6, tr. 2, disp. 2, n. 51. — 7 Part. 3, tr. 6, resol. 25. — 8 Cap. 12, dub. 7. — 9 Loc. cit., n. 12 et 13,

tur; sed Vasquez, *de Restit.*, cap. 9, § 1, n. 78; Reginaldus, *lib. 10, n. 8*; Sayrus, *Clav.*, lib. 9, cap. 15, n. 24 et 25, negant dumtaxat furem sub mortali teneri ad restituenda priora furta, si partem levem, quae grave furtum complet, restituerit; idemque pariter tenent Sanchez,

in Decal., lib. 7, cap. 21, n. 9; et Rebellus, *part. 1, lib. 3, qu. 15, n. 39*, qui etiam addunt (Sanchez, n. 6; Rebell., n. 33) furem a mortali excusari, si, dum ultimum furtum admittit, animum habeat saltem virtuales restituendi (statim, ut notat Sanchez) priora minima furta.

« tunc non invenirent emptores. Rosella ¹.
« 3°. Si alias non habeant unde se vel suos
« alant ».

534. - Hic quaeritur 1°. *An furtula facta
diversis personis coalescant, et gravem
obligationem pariant restitutionis?*

Negant Hangestus, Medina ^{a)} et P. Navarra ^{a)}, apud Sanchez ²; et probabile putat Croix ³ cum Esparsa. Nisi fur magnam quantitatem auferre intendisset; vel nisi domini laesi unam communitatem constituerent. — Sed merito dicit Lugo ⁴, hanc opinionem ab omnibus rejici; cum contraria sit communis, et tenenda cum ipso Lugo, et Sanchez ⁵, Salmant. ⁶, Croix ⁷ et aliis. Et verius videtur cum Salmant. ⁸ et Milante ⁹ oppositum expresse damnatum, cum praefata propositio generice loquatur. Ratio patebit ex Quaestione sequenti, quam apud nullum auctorem discussam inveni.

Quaeritur 2°. *Si furtula, quae simul ad magnam quantitatem perveniunt, sint facta diversis dominis certis, an fur teneatur sub culpa gravi eis restitutionem facere; vel an satisfaciatur, debita illa pauperibus distribuendo?*

Ex una parte videtur dicendum, sub gravi restitutionem faciendam esse dominis, nisi excuset periculum famae amitendae, vel gravissimum damnum aut incommodum. Ratio, quia, licet domini non sint graviter laesi, fur tamen certe non potest sibi retinere magnam quantitatem ablatam; nam, ut dicunt Sanchez ¹⁰, et alii qui alii apud Lugo ¹¹, etsi in alio proposito ^{b)}, praecceptum non furandi non solum prohibet, ne quis alios graviter laedat, sed

etiam ne ditescat notabiliter ex aere alieno. — Quapropter, cum fur certe ad restitutionem teneatur, non videtur satisfacere, si restituat pauperibus; quia his restitutio faciendae est tantum, quando creditores sunt incerti, non vero quando sunt certi. Propterea quod, restituendo pauperibus, cum restitutio sine magno incommodo possit fieri ipsis dominis, non videtur fur restituere ablatum personis debitis, sed alienis, ad quas nullum jus spectat; et ideo non videtur suam obligationem implere.

Sed probabilius mihi et aliis doctis junioribus dicendum videtur, quod hujusmodi fur non peccet graviter, si non restituat dominis certis, cum commode possit; et satisfaciatur suae gravi obligationi, si debita pauperibus distribuatur. Ratio: quia, ut docet Lugo ¹², et consentit Sanchez ^{c)} cum Vasquez ^{c)}, Valentia ^{c)}, Petro Ledesma ^{c)} et Rebello ^{c)}, praecceptum non furandi non tam intendit vitare emolumentum proprium, quam damnum proximi. Si ergo singuli domini non fuerint graviter laesi, fur non tenetur sub gravi obligatione eis restitutionem facere. — Attamen, cum ipse, notabiliter ditescendo ex bonis alienis, grave intulerit damnum reipublicae, ideo reipublicae damnum restituere debet. Eo igitur casu, sub gravi tenebitur reipublicae restitutionem facere; dominis vero tantum sub levi. Unde videtur quod sufficienter fur satisfaciatur suae gravi obligationi ex praesumpto consensu reipublicae, si restituat pauperibus aut locis piis, qui sunt egentiores reipublicae partes.

¹ V. *Emptio*, n. 15. — *Hieron. ab Hangesto*, Moral., cap. 9. — ² Decal., lib. 7, cap. 21, n. 11. — ³ Lib. 3, part. 1, n. 1013. — *Esparsa*, Curs. theol., lib. 8, de Just. et Jure, qu. 32, art. 12. — ⁴ De Just. et Jure, disp. 16, num. 48. —

534. - ^{a)} Joan. Medina, *Cod. de Restit., qu. 10, ad 3 cas.*, id profecto negat; sed casu tantum, quo « homo ille id in fraudem legis de non furando non faciat, sed quia forte non habet alias, unde sufficienter ipse et familia sua vivat ». — Quam quidem sententiam Petrus Navarra, *de Restitut., lib. 3, cap. 1, dub. 7, n. 54 et seqq.* dicit aliquibus non videri improbabilem (ex quo Sanchez concludit Navarra probabilem eam reputare); oppositam tamen veriore esse asserit.

^{b)} Lugo hanc rationem ex aliquot auctori- bus diserite ad praesentem materiam adducit.

^{c)} His verbis Sanchez utitur, *Decal., lib. 7, cap. 21, n. 15*: « Septimum decalogi praecceptum, inquit, prohibens non solum notabile proximi damnum, sed etiam usurpari ac teneri notabilem quantitatem alienam ». Auctores vero allegat pro sententia, quae docet hujusmodi furem sub mortali ad restitutionem teneri; quod revera tenent Vasquez, *in 1am 2ae, disp. 146, cap. 2, n. 6*; Valentia, *in 2am 2ae,*

Probabilius satisfi-
t restituendo
pauperibus.

Plures eide-
dem furan-
tes modicum
non peccant
lethaliter.

Si inter
se conspi-
rent, singu-
lis lethale.
Etsi de
se mutuo
sciunt, non
est lethale.

Sed dices: Nunquam praesumitur respublica velle, quod fur restituat pauperibus cum culpa veniali; a qua ipse nullo modo excusari potest, dum sine suo gravi incommodo debitum dominis restituere posset. Respondeo: Cum in hoc non censeatur graviter invita respublica, ad quam (ut diximus) principaliter tunc pertinet jus rei ablatae, si restituatur pauperibus: ideo probabiliter videtur dici posse, quod fur semper excusabitur a mortali, si pauperibus restituit; et etiam a veniali, si aliqua rationabilis causa adsit.

535. - « 3°. Si plures simul, vel succes- sive, plura furta parva alicui faciant, quae simul sumpta graviter illi noceant; tunc, si alter de altero non sciat, nullus peccat graviter: v. gr., si viatores ex vinea unam alteramve uvam rapiant et comedant; etsi hoc licere dicant Covarruvias, Valerus et Ripa » [Vide dicta n. 529, Qu. 2]. « contra Diana 1. « — Si autem singuli conspirent, singuli graviter peccant. — Si denique de se mutuo sciunt, nullus tamen alteri sit causa furti, probabilius est non esse mortale; ut docent Lessius, Tanner, etc., contra Suarez, Vasquez. Vide Bonae cina 2^a ».

Covar., in cap. *Peccatum*, part. 2, § 1, num. 3. — *Valer.*, v. *Peccatum*, differ. 23. — *Ripa*, in l. *Damnum*, num. 3, ff. de damno infecto. — ¹ Part. 3, tr. 6, resol. 20. — *Less.*, lib. 2, cap. 12, num. 52. — *Tanner*, tom. 3, disp. 4, qu. 6, dub. 9, num. 285. — *Suar.*, de Censur., disp. 20, sect. 2, n. 3. — *Vasq.*, in 1^{am} 2^{ae}, disp. 146, cap. 2, n. 6, v. *Tertio*. — ² Disp. 2, de Restit. in part., qu. 8, punct. 2, n. 6. — ³ Tr. de Injust. et Restit., cap. 9, § 5, qu. 6. — ⁴ De Just. et Jure, disp. 16, n. 55. — ⁵ Tr. 13, cap. 5, n. 28. — *Less.*, lib. 2, cap. 12, n. 52. — *Sanct.*, Decal., lib. 7, cap. 21, n. 22. — ⁶ Loc. cit. — ⁷ Loc. cit., n. 22, ad 2, et n. 24. —

disp. 5, qu. 10, punct. 5, v. Deinde; Petrus Ledesma, *Sum., part. 2, tr. 8, cap. 21, diff. 2, dub. 2, propos. 2*; Rebullus, *part. 1, lib. 3, qu. 15, n. 43*.

536. - ^{a)} Sotus, quidquid dicat Lessius nihil habet in 4, *dist. 22, qu. 1, art. 2, cas. 3*, ex quo haec conclusio colligi possit.

537. - ^{a)} Oviedo, *tr. 6, de Vitiis, contr. 2, n. 96*, tenet ut veriore hanc sententiam.

^{b)} Lessius et Salas utique hic citantur a Croix; et Lessius, *lib. 2, cap. 9, n. 111 et 112*, negat eum contra justitiam peccare, qui opus malum ponit ex quo sequitur damnum tertii per accidens et ex malitia aliorum; sed *cap. 12, n. 52*, scribit: « Is qui alteri nullo modo suo exemplo vel hortatione est causa accipiendi... »

536. - Probabilissima est haec sententia Busenbaum, scilicet, si plures modica furantur, neminem peccare graviter, etsi mutuo sciant grave damnum domino fieri: nisi ex communi consilio faciant. Ita etiam tenent Habert ³, Lugo ⁴, Salmant. ⁵ cum Lessio, Sanchez, etc. Et hoc, etiamsi singuli eodem tempore furentur; ut; cum Busenbaum, censeat Lessius ⁶ cum Soto ^{a)}, et Sanchez ⁷ (contra Lugo). — Ratio, quia tunc nemo est causa damni, quod per accidens ab aliis domino evenit.

537. - Si autem plures plura parva furentur, ita ut unusquisque moveatur exemplo alterius, quamvis sine communi consilio: Laymann, Oviedo ^{a)}, Stephanus, etc., apud Croix ⁸, dicunt omnes peccare contra justitiam. — Sed probabilius Lessius ^{b)}, Lugo, Salas ^{b)} et Tamburinus, *ibid.* ⁹, tenent, peccare tantum contra caritatem (et graviter, si materia est gravis) ratione scandali; non vero contra justitiam: quia exemplum non est causa positive influens in damnum alienum ^{c)}, ut diximus *Lib. II, n. 45, in fine*, communiter cum Sanchez, Salmant., Molina, etc.

538. - Si quis, post completam materiam gravem, furatur adhuc aliquid aliud leve, Lugo ¹⁰, et Croix ¹¹ cum Sporer, Di-

Lugo, loc. cit., n. 58 et 59. — *Laym.*, lib. 2, tr. 3, cap. 13, num. 5, v. *Porro*, et num. 6. — *Stephan. a S. Paulo*, de Jure et Just., tr. 4, disp. 7, dub. 2, num. 12; cfr. tr. 3, de Carit., disp. 3, dub. 7, n. 70. — ⁵ Lib. 3, part. 1, n. 1009. — Lugo, de Poenit., disp. 16, num. 159. — *Tambur.*, Method. confess., lib. 2, cap. 1, § 17, a num. 101. — ⁹ Apud Croix, loc. cit. — *Sanct.*, Decal., lib. 1, cap. 6, num. 5. — *Salmant.*, tr. 13, cap. 1, num. 114. — *Molina*, tr. 2, disp. 734, num. 2. — ¹⁰ De Just. et Jure, disp. 16, num. 48 et seqq. — ¹¹ Loc. cit., num. 1007. — *Sporer*, tr. 5, cap. 5, num. 39.

non tamen peccat mortifere modicum accipiendo, neque tenetur sub peccato mortali ad restitutionem. Quasi significet ad restitutionem teneri et peccasse contra justitiam, si suo exemplo alteri fuerit causa furti. — Salas non loquitur de eo qui furando dat alteri exemplum furandi; sed *in 1am 2ae, tr. 13, disp. 5, n. 128*, ait: « Quando ex opere bono habente speciem mali aliquis movetur ad furtum... constat... [circumstantiam istam] non conferre speciem furti, quidquid dicant aliqui, quia non peccat peccato injustitiae ». In casu tamen simili, *n. 137*, scribit: « Qui suo exemplo unum movet ut alium occidat, nequaquam peccat contra justitiam ».

^{c)} Magis consentaneum erit doctrinae S. Do-

Opinio
haec proba-
bilissima,

etiamsi
eodem tem-
pore furentur.

Solum ex-
emplum
probabilius
non obligat
ad restitu-
tionem.

Furari mo-
dicam post
completam
materiam
gravem.

Furtula
facta diver-
sis coales-
cunt.

Videntur
restituenda
dominis sub
gravi.

castillo, etc., tenent esse peccatum mortale toties quoties aliquid leve surripitur a). — Sed Lessius b), et Salmant. ¹ cum Tapia et Diana, hujusmodi furtum leve

dicunt non constituere peccatum mortale, nisi pertingat ad aliam novam quantitatem gravem. Et hoc Bonacina c) merito putat valde probabile.

DUBIUM IV.

Quid sentiendum de furtis Domesticorum vel Amicorum.

539. *Quid de furto uxorum et virorum.* — 540. *An uxor possit dare eleemosynas.* etc. — 541. *An aliquando possit expendere.* — 542. *An liceat ipsi subvenire parentibus,* etc. — 543. *Quale furtum filiorum sit grave.* — 544. *An filius possit a patre mercatore subripere mercedem pro opera sua.* — 545. *Quid de furtis famulorum in esculentis,* etc. — 546. *De restitutione facienda ab uxore et filiis.*

539. - « Resp. Licet vere furtum sit, si uxor, liberi, amici, servi, patrifamilias invito quid auterant, plerumque tamen major quantitas requiritur, ut sit mortale; cum plerumque hic dominus aut non rationabiliter invitatus, aut saltem minus invitatus sit, ut ab his quam ab aliis auferatur: vel, etsi valde invitatus sit, saepe tamen id fiat, non tam ratione rei acceptae, quam modi accipiendi clam, aut ratione finis ob quem accipitur, v. gr. ad ludendum, potandum, etc. — Vide Cajetanum ², Lessium ³.

« Unde resolves:

« 1°. *Uxor* graviter peccat, si notabilem summam accipiat, invito marito, etiam ex dote vel bonis communibus; quia licet media pars ad eam spectet, maritus tamen habet usumfructum illius

« partis: ideoque tenetur ad restitutionem a). — Trullench ⁴, etc.

« 2°. Similiter peccat graviter *maritus* contra justitiam, cum obligatione restituendi, si aliquid notabile uxori surripiat sine ejus consensu, ex bonis ipsius paraphernalibus vel aliis propriis, si quidem libera eorum administratio ipsimet uxori competat; quia par est ratio mariti et uxoris quoad bona propria. — Vide Villalobos ⁵, Trullench ⁶ ».

540. - « 3°. Uxor potest dare eleemosynam et munera, secundum consuetudinem aliarum mulierum illius loci et conditionis: etiamsi maritus eleemosynas omnes illi prohibeat, quia consuetudo hoc jus ei tribuit, quo maritus eam privare non potest ⁷. [Ita Lugo ^{a)} communiter cum Molina, Lessio, Coninck, Bo-

Furta mariti.

Uxor, de quibus disponere potest.

Quantas eleemosynas uxor facere queat.

Dicast., de Restitut., disp. 9, dub. 3, n. 59. — ¹ Tr. 13, cap. 5, n. 23. — *Tapia*, tom. 2, lib. 5, qu. 9, art. 4, n. 3. — *Diana*, part. 2, tr. 17, resol. 43. — ² Sum., v. *Furtum*. — ³ Lib. 2, cap. 12, n. 76. — ⁴ Lib. 7, cap. 5, dub. 8, n. 7. —

⁵ Part. 2, tr. 13, diff. 9, num. 1. — ⁶ Loc. cit., num. 21. — ⁷ *Trull.*, ibid., n. 13. — *Molina*, tr. 2, disp. 274, a n. 6. — *Less.*, loc. cit., dub. 14, num. 85. — *Coninck*, de Virtutib., disp. 27, dub. 5, n. 52.

ctoris, lib. II, n. 45 i. f., si dicantur fures isti, quamvis peccent contra justitiam, ad restitutionem tamen non teneri, quia exemplum non est causa directe influxiva.

538. - a) Lugo et Sporer hanc utique sententiam tenent, sed casu quo fur priorum furtorum recordatur; non quod leve illud furtum sit novum peccatum mortale a priori distinctum, sed quod sit pars illius prioris peccati.

b) Lessius, loc. cit., cap. 12, n. 44, negat utique furta ista levia constituere peccatum mortale per se, nisi pertingat ad aliam quantitatem gravem; sed addit mortiferam esse voluntatem retinendi illa minuta cum aliis.

c) Bonacina, quem S. Alphonsus ex Croix citare videtur, non loquitur de praesenti casu loc. cit., nempe de *Restit.*, disp. 2, qu. 8,

punct. 2, n. 5; sed de casu quo quis auferat alicui levem quantitatem, posteaquam alii eidem jam abstulerunt gravem quantitatem, et dicit valde probabilem esse sententiam quae negat hunc furem lethaliter peccare.

539. - a) Uxor in his peccat fere eodem modo quam filius; de quo vide infra, n. 543, nota f.

540. - a) Lugo, disp. 16, n. 64 et 65, hanc sententiam tenet, cum hac tamen limitatione: Nisi maritus totam hanc curam in se suscipiat, ut v. g. si maritus dicat: ego volo ut ex nostris bonis fiant eleemosynae juxta nostrum statum; eas tamen ego facio quantum statui nostro congruit: alioquin duplicarentur sumptus, si singuli ad eundem finem donamus et expendimus.

nacina, Reginaldo, etc., apud Diana ¹. Et hoc, etiamsi uxor habeat bona propria; ut Lugo ^{b)}, Bonacina ^{b)}, Gobat, etc. cum Croix ²] « Diana ³, ubi cum Molina et de cem aliis ^{c)} docet, posse eam, inscio marito, dare vigesimam partem annui census vel lucri: eo quod hoc pertineat ad decentiam status, et maritus irrationabiliter sit invitatus ». [Sed hoc ita universaliter dictum reprobant Lugo ⁴, Sporer et Tamburinius cum Croix ⁵. Id autem Tamburinius ⁶ tantum admittit, quando divitiarum non multum excedunt].

« Hinc etiam potest cum Abigail moderatas eleemosynas dare, ut mariti conversationem impetret, vel ne Deus illum puniat. — Vasquez, Bonacina, Reginaldo et alii decem; contra Coninck, etc. « Vide Diana ⁷ ».

541. - « 4°. Uxor potest bona expendere marito absente vel fatuo, quia tunc ad illam spectat administratio domus. — Item, quae acquirit sua industria ». [Dempto tamen labore, quem praestare debet familiae; ut bene advertit Croix ⁸]. — « Item paraphernalia, hoc est bona, quae praeter dotem marito allatam, sibi reservavit. Trullench ⁹, et caeteri communiter ».

Item potest uxor libere disponere de iis, quae sibi reservavit de bonis a viro sibi assignatis pro vestitu aut sustentatione familiae ad certum tempus: modo honeste familiam jam sustentarit. — Ita

Croix ¹⁰ cum Paludano, Navarro, Lessio ^{a)}, Molina, Bonacina, etc.

« 5°. Non peccat uxor, subducendo aliqua, vel compensationis causa, si vir sit prodigus; quia is tunc facit uxori injuriam, partem ipsius profundendo: vel pro victu, vestibus, caeterisque sibi vel familiae necessariis, quae mariti saepe non intelligunt, et frustra ab illis petuntur. — Bonacina, Trullench ¹¹.

542. - « 6°. Uxor, si ejus pater, mater, vel proles ex alio matrimonio, sint pauperes, ita ut misere secundum statum suum vivant, et maritus eis nolit succurrere, potest ex bonis suis propriis, vel etiam ex communibus (dummodo post mortem viri omnia computet in sua parte) eis subvenire: quia jure naturae tenetur eos alere, et maritus in id con sentire. Navarra, Palaus, Lessius ¹²; — Diana ¹³, ubi illam potestatem extendit ad fratres et sorores: quod etiam Lessius ¹⁴ et Trullench ¹⁵ judicant probabile ». [Cum Lugo ¹⁶, Molina, Sanchez, etc. ^{a)}].

543. - « 7°. Filius peccat graviter, invitatis parentibus notabilem summam accipiens. Qualis non semper est, secundum Lessium ¹⁷, si filius patri praediviti duos vel tres, immo, secundum Sanchez ^{a)}, quinque vel sex aureos furetur: eo quod parens sit minus invitatus, et filius sit aliquid patris. Unde non tenetur ad restitutionem, nisi forte cohaereditibus graviter noceat ».

Quandoque potest occulte surripere.

Uxor habens parentes pauperes vel prolem ex alio marito.

Furta filiorum, quando lethalia.

Bonac., de Restit., disp. 2, qu. 10, punct. 2, n. 6. — *Regin.*, lib. 4, n. 282. — ¹ Part. 2, tr. 15, resol. 33. — *Gobat*, Quinar., tr. 5, cap. 24, n. 52. — ² Lib. 3, part. 1, n. 1025. — ³ Part. 2, tr. 15, resol. 33; et part. 5, tr. 8, resol. 34, i. f. — ⁴ De Just. et Jure, disp. 16, n. 64. — *Sporer*, tr. 5, cap. 5, n. 52. — *Tambur.*, Decal., lib. 8, tr. 2, cap. 3, § 4, n. 2. — ⁵ Lib. 3, part. 1, n. 1021. — ⁶ Loc. cit. — *Vasq.*, Opusc. de Eleemos., cap. 4, n. 4. — *Bonac.*, de Restit., disp. 2, qu. 10, punct. 2, num. 10, v. *Tertio*. — *Regin.*, lib. 4, n. 278. — *Coninck*, de Virtutib., disp. 27, dub. 5, n. 55 et 56. — ⁷ Part. 2, tr. 16, resol. 23; part. 5, tr. 8, resol. 34. — ⁸ Lib. 3, part. 1, num. 1018. — ⁹ Lib. 7, cap. 5, dub. 8,

n. 12 et 16. — ¹⁰ Loc. cit., n. 1024. — *Palaus*, in 4, dist. 15, qu. 3, art. 6, concl. 2 (num. 39.). — *Navar.*, Man., cap. 17, n. 154, v. *Sexto*. — *Molina*, tr. 2, disp. 274, n. 18. — *Bonac.*, loc. cit., punct. 2, n. 10, v. *Quarto*. — *Bonac.*, loc. cit., num. 9 et 10, v. *Tertio* et v. *Sexto*. — ¹¹ Loc. cit., num. 15 et 17. — *Petr. Navar.*, de Restitut., lib. 3, cap. 1, n. 164 et 165. — *Palaus*, tr. 6, disp. 2, punct. 13, num. 16 et 17. — ¹² Lib. 2, cap. 12, n. 88. — ¹³ Part. 5, tr. 8, resol. 34. — ¹⁴ Loc. cit., num. 39. — ¹⁵ Loc. cit., num. 18. — ¹⁶ Disp. 16, num. 71 et 72. — *Molina*, loc. cit., disp. 274, num. 12. — *Sanch.*, Consil., lib. 1, cap. 6, dub. 6. — ¹⁷ Lib. 2, cap. 12, num. 76.

b) Lugo et Bonacina, locis citatis, absolute loquuntur, neque ullam distinctionem appointunt inter uxorem quae habeat et eam quae non habeat propria.

c) Diana non allegat Molinam pro hac sententia; nec pro ea decem, sicut asserit Busenbaum, sed sex tantum auctores adducit.

541. - a) Lessius, cap. 12, n. 84, loquitur de solis fructibus quos uxor sua industria lu-

cratur; sed, uti notat Croix, superfluum de quo hic disputatur, est veluti fructus industriae.

542. - a) Modo tamen (ita limitant suam sententiam Lugo et Molina) uxor alias eleemosynas non faciat, quae simul cum his sumptis, summam excedant quam sine mariti facultate expendere potest.

543. - a) Sanchez, Consil., lib. 1, cap. 8, dub. 7, n. 6, concedit filiofamilias, cui a patre

Dicit Salas ^{b)} apud Croix ¹, non esse grave furtum filii, 20 vel 30 aureorum, a patre possidente annuos 1500 aureos. Et non improbat Lugo ², si pater non sit tenax, et filius adoleverit, ac accipiat ad usus honestos. — Lessius, Navarra ^{c)} et Filiucci, apud Sporer ³, dicunt, non peccare graviter filium furantem duos vel tres aureos a patre divite. — Bañez dixit, ad furtum grave filii parentis praedivitis requiri saltem 50 aureos. Sed hoc Lugo et Lacroix ⁴ rejiciunt; nisi forte esset filius principis. In quo consentit Holzmann ⁵, qui etiam dicit non esse grave, accipere a parente praedivite decem aureos ^{d)}.

Admittunt autem Navarrus ^{e)}, Sotus, Laymann, etc. ⁶, quod si pater mittat centum aureos filio in studiis versanti, poterit filius insumere quinque aureos in recreationes honestas ex praesumpto patris consensu ^{f)}.

« 8°. Si filius notabilem summam expendat in res turpes aut vanas contra voluntatem parentum, ex pecunia sibi suppeditata ad usus honestos, putat Lessius ⁷ eum peccare mortaliter: etsi excuset a restitutione, si pater rogatus « facile condonaturus putetur.

¹ Lib. 3, part. 1, n. 1032. — ² Disp. 16, n. 76. — Less., cap. 12, num. 76. — *Fil.*, tr. 32, n. 261. — ³ Tr. 5, cap. 5, num. 57. — Bañez, in 2^{ae} 2^{ae}, qu. 66, art. 6, v. *Secundum documentum*. — Lugo, loc. cit., num. 76. — ⁴ Loc. cit., n. 1032. — ⁵ De Praec. decal., n. 755. — Sotus, de Just. et Jure, lib. 4, qu. 5, art. 2, v. *Adnotandum hic*. — Laym., lib. 3, tr. 4, cap. 12, num. 7, v. *Dico III*. — ⁶ Ap. Croix, loc. cit. — ⁷ Loc. cit., n. 77. — ⁸ Lib. 3, tr. 4, cap. 8, n. 6. — ⁹ Part. 4, tr. 4, resol. 66. — ¹⁰ Tr. 6, disp. 4, qu. 1,

544. — « 9°. Si filius, v. gr. mercatoris « vel cauponis, administret bona parentis, « potest a patre exigere salarium, quantum « dare deberet extraneo; et si id impetrare « non possit, vel exigere non ausit; potest « clam accipere. — Ita probabiliter Lay- « mann ⁸, Diana ⁹ ».

Ita etiam sentiunt, apud Moya ¹⁰, Navarrus, Escobar, Angelus, Gomez, cum communiori, ut asserit Molina; et non improbabile putant Lessius ^{a)}, Villalobos ^{a)}, Lopez. Et hoc concedit Serra ^{b)}, etiamsi filius serviat gratis, ignorans quod possit servire cum mercede, si praesumatur, quod si non ignoraret, minime operam gratis impendisset. Et in dubio, ut censet Moya, tenendum est filium noluisse gratis servire. — Unde videtur, hic posse filium sibi compensare mercedem: eodem modo, quo clericus posset sibi compensare de fructibus beneficii, quod de bonis patrimonialibus ignoranter impendit in sui sustentationem (nisi expresse voluerit compensationem renuntiare); quia in dubio, nemo praesumitur velle se suo jure privari: ut dicunt Leander ¹¹ cum S. Thoma ^{c)}, Cajetano ^{c)}, Palao, Lessio, Molina et Navarro.

Verum Lugo ¹², et Moya ^{d)} cum Molina,

n. 1 et 2. — Navarrus, Man., cap. 17, num. 144. — Escob., tr. 3, exam. 9, cap. 4, n. 31. — Angel., v. *Peculium*, n. 11. — Anton. Gomez, ad l. 29 Tauri, n. 24. — Molina, tr. 2, disp. 234, n. 2. — Ludov. Lopez, Instruct. consc., part. 2, cap. 21. — Moya, tr. 6, disp. 4, qu. 1, n. 9. — ¹¹ Tom. 6, tr. 5, disp. 3, qu. 49. — Palao, tr. 6, de Carit., disp. 2, punct. 5, n. 4. — Less., lib. 2, cap. 4, dub. 6, n. 38. — Molina, tr. 2, disp. 145, n. 1. — Navarrus, Apolog. libri de Reditib. eccl., qu. 1, monit. 77, n. 7. — ¹² Disp. 5, n. 42. — Molina, loc. cit., disp. 234, n. 8.

^{f)} Hodie vero, ex mutato pecuniae valore, dicendum est filium familias non peccare graviter furando patri diviti 20 vel 30 francos; vel etiam 50 vel 60 francos, si pater est valde dives.

544. — ^{a)} Lessius, loc. cit., n. 80 et 81; Villalobos, part. 2, tr. 13, diff. 6, n. 4, non solum non improbabilem censent hanc sententiam; sed eam simpliciter tenent.

^{b)} Serra, in 2^{ae} 2^{ae}, qu. 66, art. 5, dub. 2, ad 3, ita docet de casu simili, scilicet de famulo.

^{c)} S. Thomas, 2^a 2^{ae}, qu. 185, art. 7, ad 2; Cajetanus, in loc. cit., huic sententiae non repugnant, ut rectius loquitur Molina.

^{d)} Moya contra, loc. cit., n. 6, oppositam sententiam tenet ut probabilissimam; eandemque n. 2, probabilem appellat, « ne dicam (subdit) veram et communem ».

Filius administrans bona parentis.

Juxta alios, potest petere salarium vel sibi compensare.

Juxta alios, non potest.

Secunda sententia valde probabilis et probabilior.

Hinc filio non licet sibi compensare.

Medina ^{e)}, Silvestro et aliis, tenent, nullo modo filium posse hoc salarium a patre exigere: quia secundum jura filius debet patri suas operas et industrias ^{f)}; et quidquid ex bonis paternis acquirit, patri acquirit ^{g)}, ut probat Sanchez ¹. Et cum haec sententia sit valde probabilis, immo probabilior cum Croix ²; ideo, si pater negaret salarium, vel filium puderet illud petere, merito ait Croix ³, minime posse filium occulte sibi illud compensare, cum compensatio non sit licita, nisi ubi jus est certum: sed hic jus filii est valde dubium. — Dices: Prima opinio est saltem practice probabilis probabilitate juris, seu proxima; prout dicunt DD. de eo qui potest compensare famam sibi ablatam, cum pecunia, vel non restituendo famam alteri detrahenti (vide dicta ^{h)} Lib. I, n. 35). Sed respondetur, ibi supponi diffamatum habere certum jus ad suam famam, et dubium est tantum de modo. Sed hic valde dubitatur, an filius habeat jus se compensandi in casu proposito. Quando autem jus sive creditum non est certum, omnes conveniunt ad dicendum, quod non licet compensare. Vide Salmant ⁴.

Si vero filius praestet in beneficium patris majora opera et obsequia quam tenetur; an eo casu possit exposcere stipendium a patre? — Vide dicta n. 488, ad III, in fine.

Silvest., v. *Peculium I*, qu. 12. — ¹ Consil., lib. 1, cap. 2, dub. 9, n. 4 et 5. — ² Lib. 3, part. 1, n. 1084. — ³ Loc. cit., num. 1085. — ⁴ Tr. 13, cap. 4, num. 148. — Laym., lib. 3, tr. 3, part. 1, cap. 1, n. 5. — Escob., tr. 1, exam. 9, cap. 4, num. 25. — ⁵ Lib. 2, cap. 12, num. 48. —

^{e)} Medina citatur a Moya ex Laymann; sed apud Laymann nomen Medinae ex incuria videtur irrepsisse loco Molinae.

^{f)} Si nempe filius cum patre commoretur et ab eodem sustentetur, ut notat Lugo; vel si filius sit in patris potestate, ut loquitur Silvester.

^{g)} Regulariter scilicet; et Sanchez, n. 5, excipit casum, quo filius patrem alere non

545. — « 10°. Etsi famuli, in esculentis « et poculentis quae domo exportant aut « dividunt, graviter peccent; quae ta- « men ipsi domi consumunt, in iis faci- « lius (uti et religiosi) excusantur; cum « in his dominus aut praelatus saepe tan- « tum sit invitus quoad modum acci- « piendi clam, non quoad rem. Quod « tamen timeri posset, si extraordinaria « acciperentur. Laymann, Escobar, — et « Lessius ⁵, ubi docet, quod furta mi- « nima famulorum ex comestibilibus, quae « claudi non solent, non coalescant, si « non ad vendendum, sed ad comedend- « dum tantum accipiantur ». [Ita etiam Cajetanus, Navarrus, Bañez, Moya, Sanchez, apud Croix ⁶. Sed merito hoc non admittit Sporer ⁷, si magna esset quantitas].

546. — « 11. Cum a gravi peccato furtum « domesticum non potest excusari, tunc « uxor tenetur restituere ex paraphernis, « filius ex castrensibus, vel quasi, vel si « ea non habet, post mortem patris af- « ferre in divisionem haereditatis (si quan- « titas rei ablatae sit valde magna, nec « pater restitutionem tacite vel expresse « dimiserit). Famuli vero, si sine magna « difficultate restituere non possint, ju- « beantur compensare officiis et obsequiis « extraordinariis, quantum possunt. Lay- « mann ⁸ ».

Cajetan., Sum., v. *Furtum*. — Navarrus, Man., cap. 17, n. 138. — Bañez, in 2^{ae} 2^{ae}, qu. 66, art. 6, dub. penult. — Moya, tr. 6, disp. 4, qu. 4, n. 14. — Sanchez., Decal., lib. 7, cap. 21, num. 31. — ⁶ Lib. 3, part. 1, num. 1016. — ⁷ Tr. 5, cap. 5, n. 58. — ⁸ Lib. 3, tr. 3, part. 1, cap. 1, n. 5.

teneretur, et tacite vel expresse protestaretur mercedem operarum sibi esse praestandam.

^{h)} Opinio ista, haud secus atque allata exempla reperiebantur utique lib. I, n. 35, in prioribus Theologiae moralis editionibus; hic autem desiderantur. A sexta enim editione et deinceps, prorsus deleta sunt ex novo tractatu de Conscientia.

Famuli esculentis consumunt facile excusantur.

nisi quantitas esset magna.

Furta domesticorum gravia, quomodo reparanda.

Expendens turpiter vel prodige datum ad honesta.